

NUMISMATISK

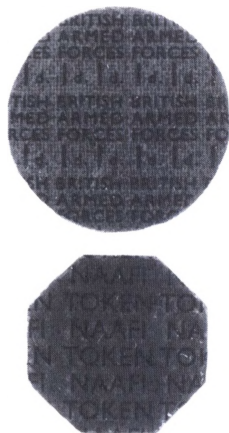
LEKSIKON

PETER FLENSBORG

Dansk Numismatisk Forening

N

NAAFI-token. Betegnelse for en række engelske tegn fra 1944-46 brugt i de militære kantiner både i England og hvor engelske tropper var stationeret i Europa under og efter 2. verdenskrig. De findes i flere udformninger: Runde med indskrift British Armed forces 1 d. eller 1/2 d. (Pick: M7-M8), samt de 8-kantede med teksten: »Half franc token naafi

Forskellige typer af NAAFI-tokens i laminat. Øverst 1 penny og nederst 1/2 franc.

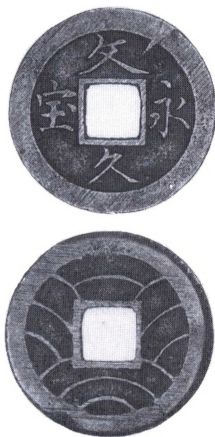
only« repeteret under hinanden. Desuden en type der på den ene side har »Naafi token« og på bagsiden »1/2 Fr.«. Desuden findes en type hvor teksten er præget ind (fs. 1/2 FRANC IN N.A.A.F.I ONLY, bs. 1/2 FRANC 1944 N.A.A.F.I TOKEN). Monterne er trykt af TDLR (Thomas De La Rue) på papir og lamineret, såkaldt pertinax. NAAFI er en forkortelse for »Navy, Army & Air Force Institution«. Der findes en serie engelske militærsedler (Pick: M9-M15) som er overtrykt med tek-

sten: »Issued in HM ships afloat for use in naafi canteens only«.

Nadiri. Regningsmønt i Persisk-georgien opkaldt efter Shah Nadir, som introducerede den 1738. Af værdi som en rupee eller 500 dinars.

Naira. Nigeriansk hovedmøntenhed fra 1973. 100 kobo=1 naira svarende til 10 shillings i det gamle system. Som mønt er den ikke udmøntet, idet højeste møntenhed er 25 kobo. Enheden er derimod anvendt på landets pengesedler, og navnet er afledt af landets navn.

Nami-Sen. Støbt japansk mønttype (1768-1867), hvis navn betyder »bølge sen« refererende til de karakteristiske bølgeaftegninger på bagsiden.

Japansk nami-sen (4 mon) 1863-1867.

De er større end de oprindelige cash eller mon mønter og betegnes normalt som 4 mon-mønter.

Napoleon (Napoleond'or). Populær betegnelse for de franske 20-francs stykker, der første gang blev præget 1803 under Napoleon I. Betegnelsen brugtes siden om alle franske 20 francs stykker, også selv om de ikke havde afbildninger af Napoleon I eller III. Sidste udmøntning 1914. Der er præget betragtelige mængder af

denne guldmøntværdi. En 40 francs kaldtes dobbelt Napoleon.

Nathorst-Böös, Ernst (1918-1988). Svensk numismatiker, jur.dr. og 1. antikvarie, der allerede som 15-årig 1933 var stærkt optaget af møntsamlariet og blev medlem af Svensk Numismatisk Forening (SNF). 1937 publicerede han i Södra Dalarnas Tidning sin første artikel, der handlede om Hedemora klippingen. 1942 blev han jur.kand., og efter krigen etablerede han sig som advokat i Stockholm. I 1948 var han dybt engageret ved SNF's 75-års jubilæum og var samme år en af initiativtagerne til dannelsen af → Samfundet Kungl. Myntkabinettets Vänner. Fra dette tidspunkt begyndte hans numismatiske arbejder for alvor, og i 1962 forestod han det juridiske arbejde i forbindelse med dannelsen af → Sven Svenssons Stiftelse. I nov. 1963 forlod han advokatgerningen for at blive leder af det af ham startede svenska → Handelsbankens Bankmuseum. Dette museum lukkede i 1971, men solgtes til staten 1974 og indgik samtidig med Nathorst-Böös' indtræden i Kungl. Myntkabinettet. Året forinden var han blevet juridisk doktor på afhandlingen: »Hele Verdens tjuv En studie i straffen för myntoch seddelforfalskningsbrotten före ca. 1850«. I 1977 hædredes han med → FIDEM's fortjenstmedalje og fortsatte til 1985 som svensk delegat. 1980 udnævntes han til 1. antikvarie ved Kungl. Myntkabinettet. Hans numismatiske skribentvirksomhed var omfattende lige fra dagbladsartikler til større uddybende artikler i fagtidsskrifter. Yderligere skrev han en række bøger dels alene og dels sammen med andre forfattere bl.a. Lars O. Lagerqvist. Karakteristisk for hans pen er, at han mere skrev for samlere end for kollegaer. En TV-optræden i forbindelse med »Kvit eller Dobbelt«, hvor han vandt 10.000 kroners »frå-

Nati

gan«, skaffede møntsamlersagen megen god opmærksomhed.

Lit: NNUM 1983 s.83-90 (65 år + bibliografi 1937-1983); SNT 1988 s.208; NNUM 1989 s.45-49 (nekrolog + bibliografi 1983-1989).

Nationalmuseets Myntkabinet, Helsingfors. Museets grundlæggende bestand af mønter, medaljer og pengesedler stammer fra tre store samlinger, der blev slået sammen i 1920. Det drejede sig om Nationalmuseets egen mønt- og medaljesamling, → Antell's samling samt Helsingfors Universitets mønt- og medaljesamling. Efter at have været pakket ned under 2. verdenskrig åbnede man i maj 1948 med at udstille medaljerne. Diverse seperatudstillinger har været vist siden da, men i 100-året for H.F. Antells (1847-1893) død den 6. april 1993 åbnedes en helt ny basisudstilling med både mønter og medaljer, hvorimod sedlerne ikke blev udstillet på grund af lysets blegende virkning. Sedler kan dog ses på → Finlands Banks mønthistoriske udstilling. Museet havde i 1977 ca. 150.000 mønter, sedler, medaljer og ordener. Ledere af samlingen i nyere tid var 1945-1976 Jouko Voionmaa og derefter Pekka Sarvas, som sammen med Tuukka Talvio har skabt et moderne velfungerende Møntkabinet samt udgivet en række nyttige numismatiske publikationer.

Lit: MN 1977 (april) I-VI; NNUM 1994 s.62-67.

Naturalpenge (ty.: Naturalgeld eller Nutzgeld). Fællesbetegnelse for de tidligste former for penge, der udviklede sig gennem tuskhandel, dvs. varebytning. De forskellige underafdelinger kan enten opdeles i: levende væsner, dyriske produkter, plante- og mineraler, metaller og metalliske produkter samt handelsvarer; eller man kan dele området op i ting, der umiddelbart siger lidt mere om arten: → næringsmiddelpenge,

→ stofpenge, → skindpenge, → smykkepenge, → redskabspenge, → fjerpenge etc.

Natvardspolet → Altergangstegn.

Navicella (Navesella). Almindelig betegnelse for de pavelige guldmønter (dukater) fra 1500-tallet, hvis bagside viser St. Peter i en lille båd.

Navnetal (Iterationstal) bruges til at skelne herskere fra samme land med samme navn (fornavn). På antikke mønter forekommer det så vidt vides ikke, hvorimod det kendes fra en del middelalderlige mønter fra 1100-tallet. Mest almindeligt på dette tidspunkt eller senere var det dog at give herskeren et tilnavn. Fra Danmark haves eksempelvis: Erik (1) Ejegod, Erik (2.) Emune, Erik (3.) Lam, Erik (4.) Plovpenning, Erik (5.) Klipping, Erik (6.) Menved og Erik (7.) af Pommern. Paverne begyndte med navnetal i 1300-tallet, men ellers blev det ikke generelt før i 1500-tallet. I Danmark tages det for alvor i brug fra 1542 og fremefter ved de skiftende konger Christian og Frederik. Danmarks nuværende dronning bliver således på mønter benævnt Margrethe II.

Navneværdi. Den på en seddel eller mønt anførte værdibetegnelse. Kun ved pari er navneværdi lig den faktiske værdi. På sedler (nødsedler) og i regnskaber ofte forkortet til N.V. → Møntværdi.

Naya Paisa. Skillemonter indført i Indien ved decimalsystemets indførelse 1957. 100 naya paise = 1 rupee. Ordet er hindi for »ny pice« og brugtes, for at folk skulle skelne dem fra de gamle ikke-decimale paisa eller pice = 1/64 rupee. Efter 7 års brug sløjfede man ordet naya (ny), og mønten blev herefter blot kaldt paisa.

Nedlægnings tidspunkt for et → møntfund kan ofte bestemmes ud fra forskellige detaljer. Hvis mønterne er daterede, vil man som regel ud fra slutmontens slid kunne fastsætte et omtrentligt nedlægnings tidspunkt. Hvis fundet udelukkende består af udaterede mønter, undersøger man, om litteraturen fortæller noget om prægnings tidspunktet. Er det ikke tilfældet, må man bruge mønternes emballage til en omtrentlig datering. Det er ofte keramik, men kan også være andre ting. Er man så heldig at finde årsagen til en møntskats nedlæggelse, kommer man givet meget tæt på det faktiske nedlægnings tidspunkt. Det var ikke mindst frygten for krig, der fik folk til at gemme mønter af vejen. Møntfund i Skåne svarer nøje til troppebevægelserne under den dansk-svenske Syvårs krig 1562-69, ligesom den svenske Karl X. Gustavs march gennem Danmark 1658-59 kan afstikkes alene ved hjælp af møntfund. → taq, → tpq.

Nedsættelse af møntværdi eller nominalværdi har man lige siden middelalderen ofte fundet nødvendig af økonomipolitiske eller finanstekniske grunde. → Devaluering, → Møntforringelse

Negapatan Pagode. Sydindisk guldmønt præget af hollænderne 1662-1784. Dens vægt var ca. 3,4 g med finhed 0,800, og i Trankebar blev den i 1760'erne værdisat til 27 Trankebar sølv fanoer (royaliner).

Negenmanneke er det flamske navn for gigot, en ca. 2,4 g tung syd-nederlandsk kobbermønt til 9 mites værdi, som bl.a. udmøntedes af Carlos I (V. de Alemania) (1516-1558). Under Felipe II (1556-98) var værdien 6 mites og gik under navnet seskin eller seskene. Mønten er præget helt op til 1700 tallet, ikke blot i de Spanske Nederlande men også i andre dele af Nederlandene.

Negotiepenning. Special betegnelse for en hollandsk guldhandelsmønt (de gouden Willem), der i præget ikke skilte sig med at være en 10 gylde mønt, men blot angav vægten 6,729 g og finheden 0.900. Typen blev præget 1848-1853 i begrænset oplag, efter at Holland 26. nov. 1847 havde indført sølv møntfod og indtil genindførelsen af guldmøntfoden 6. juni 1875.

Negra → Courte.

Nenbak (Nen-Bac). Et »sølvbrød« er betegnelsen for en 10 → lang sølvbarre (ca. 385 g) fra Annam (Vietnam) i 1800-tallet. I nyere engelsksprogede kataloger går den bl.a. under navnet »Banana Bars«. Et »halvt sølvbrød« eller nua-nenbak = 5 lang (ca. 191 g). Tilsvarende barrer i guld kaldes nenvang.

Neptunnes Car Penny. Populær betegnelse for en kobber penny token fra Barbados. Den blev udgivet 1792, og forsiden viser Neptun trukket af to heste. Der findes en tilsvarende 1/2 penny. Mønterne er udgivet af en lokal plantageejer ved navn Sir Phillip Gibbs. Hans mønter cirkulerede frit på øen, men blev aldrig betragtet som officielt omsætningsmiddel.

Nettovægt → Finvægt.

Neugroschen. Møntenhed introduceret fra 1841 i Sachsen i Tyskland som en billonmønt af finhed 0.229. I modsætning til Preussens og andre områders groschenmønter, der gjaldt 12 pfennige, var den sachsiske værdisat til 10 pf., hvilket også stod på mønten. Da en sachsisk pfennig = 1/10 og en preussisk pfennig = 1/12 groschen, fandt der ved grænsehandelen en del spekulation sted med disse mønter.

Neu Guinea Compagnie. Tysk selskab til at forestå den økonomiske

udvikling på den nordøstlige del af Ny Guinea, der 1884 blev annekteret af Tyskland og fik navnet Kaiser Wilhelms Land eller Tysk Ny Guinea. 1894 og 1895 prægedes i Berlin en række mønter for dette kompagni til brug i kolonien: 1, 2 og 10 pfennig i kobber, 1/2, 1, 2 og 5 mark i sølv og 10 og 20 mark i guld. Undtagen 1 og 2 pf. bar de alle på bagsiden et billede af en paradisfugl. 5. april 1911 blev Neu Guinea Compagniets mønter sat ud af kurs. Tyskerne blev smidt ud af australske tropper i august 1914 under 1. verdenskrig.

Neukreuzer. Fra begyndelsen navnet på den østrigske kobber kreuzer efter en i 1857 afsluttet mønttraktat mellem Tyskland og Østrig. 1 gulden = 100 neukreuzer, som deltes i ti endedele, således at der på 1/2 kreuzermønten stod 5/10. Ret hurtigt herfter kaldtes den dog blot kreuzer.

Neuner. En 1800-tals betegnelse for en række forskellige tyske mønter i hvis værdiangivelse tallet 9 (neun) eller 1/9 indgår. Blandt disse er 1/9 taler (10 kreuzer) 1622 fra Nürnberg, kobber 9 pfennig fra Osnabrück, det kurpfälzische 9 batzen stykke (36 kreuzer), den såkaldte hessenalbus, der gjaldt 9 pfennig samt det schlesiske 9 kreuzer stykke, der sidst er præget 1807-1808 i Glatz.

Neu Platina. Betegnelse angivet på en medalje (Bgs.:111), som den danske konge Fr.6.'s svigerfar, landgreve Carl af Hessen, 1833 lod fremstille i anledning af kongens helbredelse. Betegnelsen dækker over en hvid metallegering, som landgreven syslede meget med, men et ædelt metal er der ikke tale om.

Lit: NNUM 1951 s. 136ff.

Neutaler. Schweizisk betegnelse for den franske sølvecu (ecu aux lauriers), der blev præget 1726-1790, og som i Schweiz værdisattes til 38-40

batzen. I Tyskland kaldtes samme mønt → laubtaler. 40 batzen og 4 franken stykker, der fra 1796 og sene-

Zürich: Neutaler (40 batzen) 1813.

re blev præget i mange af de schweiziske kantoner og den Helvetiske Republik, kaldtes ligeledes neutaler.

Newark money. Betegnelse for en række engelske nødmønter (Scaby: 3140-46) fra byen Newark i nærheden af Nottingham. I byen, der flere gange blev belejret under borgerkrigen, er præget klippinge 1645-1646 i værdierne: 1/2 crown, shilling samt 9 og 6 pence. Efter royalisternes nederlag red Charles I til Newark og overgav sig til den skotske hær. → Pontefract money, → Scarborough money.

New England mønter → Massachusetts mønter.

New Jersey Cent. 1. juni 1786 gav staten New Jersey i Nordamerika tilladelse til, at Thomas Goadsby, Albion Cox og Walter Mould kunne præ-

New

ge 3 millioner kobbermønter, der hver skulle veje 9,72 g og cirkulere for 1/15 shilling. Senere fik Goadsby og Cox lov til at præge 2/3 af oplaget uafhængigt, idet Mould lod sin part præge i Morristown, medens Cox og antagelig også Goadsby har opereret i Rahway. Disse mønttyper er også præget i Elizabethtown og Newburgh, New York. Der findes flere varianter, men hovedtypen viser på forsiden et hestehoved over en plov hvorover NOVA CÆSARIA (New Jersey), medens bagsiden viser det amerikanske våbenskjold og omskriften E. PLURIBUS UNUM (een sammensat af mange). Mønterne findes med årstal 1786-88.

New Pence. Midlertidig engelsk møntenhed indført med → decimalsystemet 1971. Betegnelsen stod i de følgende 10 år på mønterne, for at de ikke skulle forveksles med mønterne fra det tidligere system, der var et såkaldt → duodecimal system. En del af de gamle mønter kunne dog stadig anvendes, idet 1 pound=100 new pence. 1 crown=25 new pence, og 1 shilling stykkerne gik for 5 new pence. Fra og med 1982 gik man tilbage til pence, men stadig således, at 1 pound=100 pence. Nogle af møntværdierne som 5 og 10 new pence findes dog med årstal 1968, 1969 og 1970, idet de er præget i meget store oplag, for at man kunne have tilstrækkelig med mønter til ombytningen fra 1971. Områder som Gibraltar, Guernsey, Isle of Man og Jersey, der er tæt knyttet til Storbritannien, har ligeledes fra 1971 og en del år frem anvendt new pence som overgangsmøntenhed.

New York token. Omkring 1786-87 fremkom i New York en række tokens, hvoraf nogle var illegalt fremstillet af Thomas Machin, der også stod bag en række letvægts imitationer af engelske halfpenny stykker med forskellige årstal mellem 1747 og 1788.

Ngultrum. Hovedmøntenhed i Bhutan fra 1974 som erstatning for rupeen. 1 ngultrum=100 chetrum (paisa) og 100 ngultrums=1 sertum. Sidstnævnte er værdienheden på nogle spekulationsmønter i guld og platin fra 1979 og 1982. Navnet kommer af det tibetansk-burmesiske ord ngul (sølv), medens trum er et beslægtet låneord for »penge«, antagelig fra hindi.

Ngwee. Skilleløntenhed i Zambia (Nord Rhodesia) fra 1968, da man overgik fra det gamle engelske pound, shilling og pence system til et moderne decimalsystem. 100 ngwee=1 kwacha.

Ngøn hoi → Tok mønt.

Nibukin → Kin.

Nichelino. Populær betegnelse i Italien for 20 centesimi mønten, der 1894-95 prægedes i kobbernikkel og fra 1908 i nikkel.

Nickel. Betegnelse for det amerikanske 5 cent stykke, der siden 1866 er præget i kobbernikkel (75% kobber,

Buffalo nickel typen er præget 1913-1938.

25% nikkel). De 5 cent stykker, der er præget 1942-45 under 2. verdenskrig, er uden nikkel, da dette metal skulle anvendes i krigsindustrien. Den anvendte legering bestod af 56% kobber, 35% sølv og 9% mangan.

Nidaros → Trondheim.

Nielsen, Georg (1710-1797). Dansk bibliotekar, der 1780 blev medlem af

den firemands kommission, som i ti år arbejdede med den endelige skabelse af værket → »Beskrivelsen over Danske Mynter og Medailler i Den kongelige Samling«, som udkom 1791.

Lit: MN 1980 nr.10 s.298.

Nien-Hao. Kinesisk udtryk, der refererer til kejserens titel. Dette til nyttig oplysning for møntsamlere, fordi de med denne viden bliver i stand til omtrentlig at datere ellers udaterede kinesiske cash. Hver kejser havde selvfølgelig også et personligt navn, men det blev betragtet som hemmeligt efter hans tronbestigelse. I stedet valgte han et navn, som han ønskede skulle betegne hans regering. Herefter var han kendt under denne regerings titel, eller nien-hao. Normalt har de støbte kinesiske cash 4 tegn omkring et firkantet hul. De to tegn, der betegner nien-hao, er normalt de to vertikale tegn, dvs. det øverste og nederste. Flere af kejserne ændrede fra tid til anden deres titel; således havde nogle kejsere over 10 regeringstitler. Nogle af de gennem tiderne anvendte nien-hao er ens, hvorfor man må anvende møntens → fabrikk, dvs. stilkriterier etc. for at afgøre tilhørsforholdet. Systemet anvendes også på cash mønterne fra Japan, Korea og Annam (Vietnam).

Nigri Coronati. (Svartkroner). Folkelig betegnelse for en norsk penning fra 1291/98 med et så lavt sølv-

Norsk svartkrone (Nigri coronati).

vindhold som 10-12,5%, at den hurtigt fik kobberets mørke farve. Eirik Magnussons svartkroner havde en krone som motiv på forsiden.

Lit: NNUM 1992 s.54-64.

Nikkel. Relativ hårdt sølvskinnende metal, som i ren tilstand er magnetisk. Dets gode modstandskraft over for vejrr og vind gør det egnet som møntmetal, men da det er forholdsvis dyrt, anvendes det i dag mest i legeringer sammen med kobber (kobbernikkel). Nikkel findes allerede anvendt i baktriske mønter omkring 200 f. Kr., men rene nikkelmønter er første gang præget af Schweiz fra 1881 (20 rappen). I Østrig blev 10 og 20 heller præget i dette metal fra 1892. I Dansk Vestindien er udgivet en 25 bit/5 cent 1905, og i Italien brugtes dette metal fra 1908. I Tyskland er 25 pf. 1909-12 og 50 pf. 1927-38 lavet af nikkel, og Island har anvendt det så sent som 1968 til sin 50 kr. i anledning af 50 året for landets selvstændighed. Endelig har Canada brugt materialet til sine 5 cents mønter fra 1922 til 1981. 1951-udgaven var en mindemønt i anledning af 200 året for nikkelindustrien i landet.

Lit: J. Hunter: Price Catalog of pure nickel Coins of the World, Chicago 1977.

Ninepence (9 pence) har i engelsk mønthistorie kun været anvendt som møntenhed få gange og altid under særlige omstændigheder. I 1642 var det en af værdierne blandt de såkaldte → inchiquin money fra Irland, og senere i 1644, har englænderne fremstillet nødmønter i denne værdi under belejringen af Scarborough og Newark.

Niquet. Meget underlødige double tournois præget i Frankrig 1421 under Charles VI (1380-1422) på et tidspunkt med pengemangel, og hvor statskassen reelt var tom. Forsidens motiv var en kronet fleur de lis. Den spanske konge Carlos I (V de Allermania) (1516-1558) har mod slutningen af sin regeringsperiode ladet præge billon niquet for Besancon, hvor et kronet K prydede forsiden, og hans søn Felipe II (1556-1598) har udmøntet en kobber-niquet for samme område.

Nisar. Betegnelse i Indien og Afghanistan for mønter, der er specielt præget til præsentationsformål eller til ceremonielle begivenheder som bryllupper blandt de herskende, hvor de kunne kastes i grams til befolkningen, på samme måde som vore → kastemønter.

Nisfiya. Betegnelse for en ægyptisk guldmønt (1/2 mahbub) udmøntet 1808-1816. Dens vægt var 1,15-1,2 g med finheden 0.875.

Nisshukin → Kin.

NNF-Nytt. Internt medlemsblad for Norsk Numismatisk Forening, udkom første gang i maj 1971. Der udsendes normalt to numre om året. Indeholder artikler om specielt norske mønter, medaljer og sedler, men også antik numismatik bliver hyppigt berørt. De fleste artikler er desuden oversat til engelsk, således at udenlandske interesserede samlere og forskere også har mulighed for at læse dem. Følgende nr. er udkommet: 1971-74:1-8; 1975:1; 1976:1-3; 1977:1-2; 1978:1-3; 1979:1-4; 1980:1-3; 1981:1-3; 1982:1-3; 1983:1-2; 1984:1; 1985:1-2; 1986:1; 1987:1; 1988:1; 1989:1-2; 1990:1-2; 1991:1 (festskrift til K.Skaare i stort format) + 2; 1992:1-2; 1993:1-2; 1994:1-2.

NNM → American Numismatic Society.

NNUM → Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad.

NNÅ → Nordisk Numismatisk Årsskrift.

Noahs Ark. Beretningen om Noahs Ark på Ararat bjerget har allerede tidligt manifesteret sig på en mønt fra Apameia under Septimus Severus (193-211). Byen, som allerede i antikken havde tilnavnet Kibotos (Kivotos), der betyder arken, var beliggende i Frygien midt på den lille-

Strassburg: Taler 1679. Bagsiden har en afbildning af Noahs Ark i anledning af freden i Nijmweggen 1678.

asiatiske halvø. Stedet havde også en lokal legende om en syndflod. Tilnavnet Kivotos betyder også kiste en hentydning til landskabets form; og

Hall in Schwaben: Sølvslag af dobbelt dukat 1717 med afbildning af Noahs Ark i anledning af 200 året for Reformationen.

Nobe

en kiste er netop den form, som arken har på mønten. Motivet med Noahs Ark har været flittigt brugt gennem tiden på både mønter og medaljer især fra Tyskland (Augsburg, Regensburg, Strassburg, Anhalt-Zerbst, Pfalz-Neuburg, Slesien, Hall i Schwaben, Nördlingen og Hamburg). Desuden kendt fra Rusland, Vatikanet, England samt Danmark, hvorfra der eksisterer en jeton fra Chr.6.'s tid (Galster: 409) med Noahs Ark på toppen af et bjerg.

Nobel (eng.: Noble). Engelsk guldmønt introduceret 1344 af Edward III (1327-1377) til minde om flådesejren 1340 over franskmændene ud for Sluys. På forsiden ses kongen stående med sværd og skjold i et skib. Mønten afløste den engelske → florin, der var slået tidligere på året, men ikke slog an. Noblen var af næsten rent guld (23 7/8 karat), hvilket måske har givet mønten navn. Den gjaldt for 6 shilling og 8 pence. 1344 var vægten 8,972 g, i 1346 8,331 g, og fra 1351 vejede den kun 7,77 g. I 1465 skete der en ændring i designet, idet man på skibets planker af-

England, Edward III (1327-1377);
Nobel (1363-69) fra London.

bildede en rose (Huset Yorks symbol). Denne mønt kaldes derfor → rosenobel eller ryal. Mønten fik så stor udbredelse og blev så populær, at den blev efterlignet flere steder, bl.a. i Nederlandene. I Danmark var den hyppigt forekommende, idet øresundstolden, indført 1429 af Erik af Pommern, beregnedes som en nobel pr. skib. I Danmark har kong Hans 1496 og 1502 samt Chr.2. i 1516 og 1518 præget en guldmønt, hvis forbillede var de nederlandske gulddrealer. Disse danske mønter blev alligevel i samtiden, på trods af et guldindhold på over 14 g, kaldt nobler. Noblen er dukket op i adskillige danske skattefund, sidst i sommeren 1976, da der ved et skibsvrag ved Vejby Strand i Nordsjælland blev fundet 74 hele, 30 halve og 5 kvarte nobler, der alle var af Edward III typen efter 1351.

Lit: KL bd.12 sp.325-327.

Noble. Isle of Man tog det gamle møntnavn op igen til brug for en platin bullion udgave, der introduceredes i 1983. De findes i værdierne 1/20, 1/10, 1/4, 1/2, 1, 5 og 10 noble.

Noble Merk. Skotsk sølv mønt, der i almindelighed gik under navnet »half merk« og udmøntedes omkring 1580 under James VI af Skotland (James I af England).

Noir → Black-dog.

Nomemønter (ty.: Gaumünzen). Tidligere en betegnelse for specielle romerske kolonimønter fra Ægypten, hvor bronzedudmøntningen ikke centreredes omkring bystaterne, idet de romerske kejsere videreførte den ptolemæiske rigsorganisation. Til brug i Ægyptens ca. 50 administrative enheder, de såkaldte nomer (distrikter), udmøntedes sporadisk i Alexandria store aesstykker fra år 91-92 under kejserne Domitian og Trajan, men under Hadrian i år

126-127 skete en stigning i antallet af typer hvortil kom to nye nominaler. Udmøntninger fandt også sted under Antonius Pius og Marcus Aurelius. Tidligere troede man at disse mønter var præget i nomerne, men stempelstudier af forsiderne har vist koblinger af stempler med de »normale« bronzemønter, hvorefter de i lighed med disse må formodes at være præget i Alexandria og ikke i de pågældende nomer. Løsfundmaterialet tyder ikke på, at de i særlig grad har cirkuleret lokalt. Det rigtige må derfor i dag være at betegne dem som »nome-typer« og anse dem for endnu en række varianter i den mangfoldighed af bagsidetyper, der præger den alexandriske bronze udmøntning, navnlig på Hadrians tid. Disse mønter er dog en interessant kilde til de lokale ægyptiske kulturer, vel og mærke set med de romerske myndigheders øjne.

Lit: Erik Christiansen: The Roman Coins of Alexandria Quantitative Studies I (Aarhus 1988) s.288; J.A.Sheridan: The Nome Coins of Alexandria, Another look (ANSMN 33, New York 1988) s.107-111 + pl.20.

Nominal. Ordet kommer fra det latinske »nomen«, der betyder »navn«. Man taler om, at en møntække har så og så mange nominaler. I den danske møntække er for tiden (1994) 7 møntværdier (20, 10, 5, 2 og 1 kr samt 50 og 25 øre), dvs. 7 nominaler. Mindste nominal er således 25 øren. Man taler også om at indføre en ny nominal, og når en møntværdi udgår, siger man, at den og den nominal forsvinder.

Nominalværdi, også kendt som den nominelle værdi eller navneværdi, er en mønts pålydende, dvs. den værdi, der står på mønten, eller det, den er udsendt for at gælde. Den nominelle værdi burde i realiteten svare til metalværdien, men gør det som regel ikke, idet der altid måtte beregnes noget til prægeomkostning-

er mm. Bedst er overensstemmelsen mellem metalværdi og pålydende ved tidligere tiders guldmønter og større sølvmønter, hvorimod skillingmønten ofte var så dårlig, at folk beregnede → opgæld, hvis større beløb blev betalt med mindre mønter. I Danmark er der mange eksempler på, at mønternes værdi nedsattes fra deres pålydende til en værdi, der lå tæt på deres metalværdi. → **Møntværdi**.

Nomisma. Oprindelig en generel græsk betegnelse for penge, uledet af det græske »nomos«. Senere er navnet brugt i forbindelse med de byzantinske → solidus, idet man skelnede mellem → histamenon nomisma (fuldvægts solidi) og → tetarteron nomisma (letvægts solidi).

Nonsunt. Folkeligt navn for en skotsk billonmønt, som også er kendt under navnet tweldepenny plack præget 1558 og 1559 under Maria Stuart. Den har sit navn fra omskriften: IAM NON SVNT DVO SED VNA CARO (Så er de da ikke længere to men et kød), Matthæus 19,6, der brugtes med hensyntidning til den 16-årige Maria Stuarts bryllup med Frans II.

Norby, Søren. En af de farverige personer i Norden, der uden at være kongelig eller gejstlig har præget mønter. Som lensmand på Gotland har han måske allerede 1523 ladet slå skilling og hvid uden årstal (Galster: 144-145). Disse bar hans navn og våbenskjold på forsiden og det for Gotland så traditionelle Guds lam med fane på bagsiden. 1524 og 1525 har han ligeledes på Gotland ladet præge skilling, men denne gang er bagsiden forsynet med tre løver i skjold for ligesom at bekræfte forholdet til Danmark. 1525 finder vi ham som Chr.2.'s hærfører i Landskrona, hvor han præger skillinge (Galster: 80), der ligner hans gotlandske fra 1524-25 blot med ændret bynavn.

Skilling fra 1525 præget i Visby på Gotland under Søren Norby (G.143).

Fr.1. slutter fred med Søren Norby, mod at denne får Blekinge som len og afstår Gotland. I Rønneby i Blekinge har han som Fr.1.'s mand præget søslinge (Galster: 67) med årstal 1525 og u.år. Her nøjes han dog med at sætte sit våbenskjold i omskriften. Efter et angreb 1526 fra Fr.1. flygter Søren Norby til Litauen, men da den russiske storfyrste slutter alliance med Sverige, bliver Søren Norby kastet i fængsel. Det lykkes dog ved Kejser Karl V's mellemkomst at få ham frigivet, hvorefter han rider hele vejen fra Moskva til Chr.2.'s eksilhof i Lier i Nederlandene. Han bliver dog træt af det stille liv ved hoffet og går i kejserlig tysk tjeneste, og 1530 falder den fynske adelsmand under belejringen af Firenze.

Lit: NNUM 1961 s.87-96; Festskrift for Amagerlands Num.For. 1972-1987, Kastrup 1987 s.49-53; DBL bd.10 (1982) s.544.

Nordbø, Jan H. (1944-1988). Norsk historiker og numismatiker, som 1972 blev numismatisk magister på en afhandling om udmøntningen på Knidos 394 f.Kr. – ca.210 e.Kr.. Var 1973-1984 ansat ved Universitetets Myntkabinett som videnskabelig assistent og dernæst som konservator

(amanuensis). Nordbø var meget flittig, hvilket hans bibliografi vidner om, og over for amatørerne øste han gladelig af sin store erfaring i form af artikler, foredrag og numismatiske kursus. 1986 påtog han sig formandsskabet i Norsk Numismatisk Forening efter dennes mangeårige formand Per Lundgren. 1985 fik han tildelt foreningens guldmærke, og 1988 fik han den eksklusive → Bjørnstad medalje. I sit testamente oprettede Jan Nordbø et fond på ca. 250.000 Kr. til fremme af antikinteressen i Norsk Numismatisk Forening. Fondet skal årligt bekoste gæsteforelæsning inden for antikken i foreningen.

Lit: NNUM 1989 s.2-10 (med bibliografi), 1990 s.145.

Nordisk Kunst & Design → Kunstmedaljen.

Nordisk Numismatisk Union (NNU). Dannet 1936 som en sammenlutning af de 5 nordiske numismatiske hovedforeninger: Norsk Numismatisk Forening, Numismatiska Föreningen i Finland, Numismatisk Forening i København (hedder nu Dansk Numismatisk Forening), Skånes Numismatiske Förening og Sveriges Numismatiska Föreningen. I andet halvår 1937 tilsluttede Numismatiska Föreningen i Åbo sig Unionen, og Islands Møntsamlereforening kom med i 1987. Selvskrævede medlemmer er desuden styrelserne af møntkabinetterne i København, Stockholm, Oslo, Helsingfors og Reykjavik. Unionens hovedopgave var fra begyndelsen at udgive et fælles medlemsblad → NNUM og årsskriftet → NNÅ. Der afholdes unionsmøder hvert andet år på skift i de nordiske lande.

Lit: NNUM 1936 s.1-2, 11-15; NNUM 1985 s.119-124.

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad (NNUM). Medlemsblad som siden 1936 har været fælles

Nord

organ for de nordiske numismatiske foreninger under → Nordisk Numismatisk Union (NNU). Udkommer for tiden (1994) med 8-9 numre årligt og redigeres på Den kgl. Mønt- og Medaillesamling i København med formanden for Dansk Numismatisk Forening som ansvarlig over for presseloven. Bladet indeholder artikler (fortrinsvis om skandinaviske forhold), boganmeldelser, aktuelle nyheder samt nekrologer. Desuden omtales de nordiske foreningers aktiviteter, og auktionslisterne fra Norsk Numismatisk Forening og Dansk Numismatisk Forening er indsat i bladet. Det er tilgængeligt på en del af de større bibliotekers læsesale, og »ikke medlemmer« kan tegne abonnement ved henvendelse til redaktionen. Index til årgang 1936-1970 er udgivet i bogform (F.Rasmussen og H.Resen Steenstrup: Numismatisk Index, kbh.1976). Index for 1971-1980 i NNUM 1980 s.166-198 og index for 1981-1990 i NNUM 1990 s.170-200.

Nordisk Numismatisk Årsskrift (NNÅ). Årsskrift udkommet siden 1936, udgivet af de nordiske møntkabinetter på skift. Årsskriftet indeholder numismatiske videnskabelige artikler om både mønter, medaljer og pengesedler. Artiklerne kan være skrevet på engelsk, tysk eller et af de skandinaviske sprog. Desuden indeholder årsskriftet årsberetninger fra de nordiske møntkabinetter med udførlige fundfortegnelser og nyherhvervelser. Årsskriftet udsendes til medlemmer af foreninger tilsluttet NNU (Nordisk Numismatisk Union), siden årgang 1982 dog kun mod særskilt betaling.

Norrköping. Svensk møntsted, hvor der en kort tid i 1626 er præget 1 øre i sølv.

Lit: NNÅ 1946 s.75-104.

Norsk Numismatisk Forening stiftedes ved et konstituerende møde

i Universitetets Myntkabinett 27. feb. 1927 ved O.Chr. Bjørnstad, Hans Holst, Alb. Wischmann og S.Chr.Aamodt. Disse udgjorde besty-

relsen med Holst som formand. Allerede efter et års forløb havde man 52 medlemmer. De første år, 1927-1932, bestod kontakten til medlemmerne i dupliserede »Meddelelser«, af hvilke der kom omkring 50 stk. Desuden udsendte man Norsk Numismatisk Forenings Småskrifter, af hvilke der kom 4. Fra 1932 sad Rolf Falck-Muus på formandsposten – hyperaktiv og meget skrivende. Han satte et nyt tidsskrift i gang: Acta Numismatica Osloensia, der skulle erstatte foreningens Småskrifter, og ligeledes startedes foreningsbladet → Myntsamlernytt. Dette var trykt og erstattede »Meddelelserne«. 1936 tilsluttede den norske forening sig Nordisk Numismatisk Union, der udgav et fælles medlemsblad (NNUM). Den norske forening ville dog se tiden an, inden den stoppede sit eget Myntsamlernytt, idet enkelte var bange for, at det nye fællesnordiske blad skulle blive lidt for videnskabeligt. Efter ca. 1937 startede en serie publikationer under titlen: »Småskrifter for Myntsamlere«. Disse indeholdt for det meste artikler af Rolf Falck-Muus – stof, der tidligere havde været bragt i Myntsamlernytt. Indtil krigens slutning 1945 var der udkommet 15 Småskrifter. Jan. 1946 besluttede man at opføre med Myntsamlernytt, idet man havde fået tilsagn om, at Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad (NNUM) ville bringe alle foreningens auktionslister samt optage populære artikler og notiser for samlere på alle trin. Samtidig fik de norske medlemmer også ret til at deltage i

samtlige foreningers auktioner. 1949 indstiftedes foreningens → Schive medalje. Efter krigen skete en stille udvikling, men fra 1962 begyndte medlemstallet at stige stærkt. Det varede til 1976, hvor der igen indtrådte stilstand og senere en vis tilbagegang. 1967 indstiftedes ordnen → Den gyldne 25-åring, og i 1970 fik foreningen eget lokale på Bogstadvejen 2, hvor det numismatiske bibliotek blev samlet. Desuden blev lokalerne rammen om forskellige fraktionsmøder. Maj 1990 måtte man fraflytte adressen på grund af opsigelse. 1971 opstod et nyt blad: → NNF-Nytt, og i 1972 fik man nyt mødelokale i Lektorernes Hus. 1977 fejrede foreningen 50 års jubilæum med udsendelsen af et hæfte om foreningen, ligesom man indstiftede → Bjørnstad medaljen. Endelig har foreningen 1979 oprettet → Per Lundgrens fond for numismatik.

Northumberland Shilling er navnet på den første udgave af den engelske shilling fra 1763 under George III (1760-1820) præget i London under sølvknaphed for jarlen af Northumberland til fordeling i arméen i Irland. Officielt er præget for 100 pound (2000 stykker), men der er givet udmøntet mange flere, og de eksemplarer, man ser i dag, er altid i god stand og synes ikke at have været i cirkulation. De har nok været uddelt som en slags medaljer.

Notafili (eng.: Notaphili). Moderne ord for studiet og samling af pengesedler.

Nousf. Betegnelse for ægyptisk guldmønt også kendt som 1/2 → misriya eller 10 qirsh (piastre). Dens vægt varierede mellem 0,70 og 0,85 g med finhed 0.875. Udmøntet midt i 1800-tallet.

Nova Constellatio. Navnet på en række prøvemønter, som man håbede kunne blive standard for hele

USA, således at de mange forskellige mønter, der cirkulerede, kunne undgås. De var designet af Benjamin Dudley for guvernør Robert Morris, hvis ide var et decimalsystem med en sølv 1000 unit, der skulle kaldes »mark«, 500 unit, som skulle hedde »quint«, en 100 unit, der skulle gå under navnet bit (cent) samt en kobber 5 unit (five). Disse mønter, der aldrig kom over prøve-stadiet, har omskriften: NOVA CONSTELLATIO og bærer årstallet 1783. Da prøvemønterne ikke førte til noget, lod guvernør Robert Morris 1785 en række kobbermønter præge i Birmingham i England. Disse, der bærer årstallet 1783 og 1785, kom til at cirkulere i de Forenede Stater i ret stor mængde. Motivet var det samme som på prøvemønterne bortset fra værdiangivelsen på bagsiden, der var erstattet af et »US«.

Noven. Spansk billonmønt også kendt som novene eller maravedi blanco med en vægt på ca. 1,6 g og udmøntet af kongerne af Castilien fra midten af 1200-tallet til slutningen af 1300-tallet.

Novgorodka. Navn på en russisk → den præget i Novgorod i slutningen af 1400-tallet og begyndelsen af 1500-tallet og af værdi som 2 Moskva dengi, der senere blev kaldt → moskovka. Den tungere Novgorod den (novgorodka) blev 1534 forbilledet for → kopek.

Lit: Spassky: The Russian Monetary System. s.111-114.

Novodel (Nowodely). Russisk ord, der betyder »nyfremstillet« og betegnelse for en lang række russiske mønter, der senere er præget både med originale men også med nyfremstillede stempler. Der er flere typer af novodel, bl.a. lavede man nye stempler til sjældnere mønter, der ikke var tilgængelige for samlerne. Det samme var tilfældet med

de novodel, der eksisterer med årstallet, i hvilke de originale mønter ikke er præget. De var beregnet på samlerne, der således kunne fylde deres huller ud. Novodels af denne type ses fortrinsvis med årstal mellem 1780 og 1810. Endelig er der mønter, som oprindeligt blev præget i et relativt lille antal. Her har man senere brugt de originale stempler til at efterpræge eksemplarer til samlere og andre interesserede. Første gang, der er nypræget til samlerbrug, er i 1730'erne. I 1762 tages der afslag til museer og betydningsfulde samlere, og fra 1770'erne blev nypræg almindelig praksis. Der blev også fremstillet tvepræg (hybride mønter, mules), og private kunne få præget mønter, der ikke officielt var blevet præget; ja selv fantasimønter blev præget. Når berømtheder besøgte de russiske møntværksteder, blev de ofte tilbudt at få præget en mønt. Man kender ligeledes til stempeleskærere og møntmestre, der prægede mønter for privat regning. I 1890 havde dette uvæsen taget et sådant omfang, at det blev forbudt.

Lit: B.F.Brekke: The Copper Coinage of Imperial Russia 1700-1917, Malmø 1977 s.14-17.

Nudo. Italiensk sølvmønt på 7,3 g udmøntet i Modena under hertug Caesar (1597-1628) fra 1611 til en værdi af 16 soldi. Mønten har fået sit navn fra bagsidens motiv, der viser en nøgen putto på en palme. Efter 1623 er den ligeledes præget i andre byer og havde navne som nudo di Bozzolo og nudo di Savoia.

Nuevo Peso (Ny Peso). Møntenhed indført i Uruguay med møntreformen 1975 som følge af en for stor inflation, hvorved 1000 gamle pesos = 1 ny peso (N\$). I marts 1993 nødvendiggjorde inflationen nok et skift i møntenheden, idet 1000 nuevo peso = 1 peso uruguayo.

Nuevo Sol → Sol.

Nugget. Populær betegnelse for de australske guld-bullion mønter, der er udsendt siden 1986. De findes i størrelserne: 1 ounce (100 dollars); 1/2 ounce (50 dollars); 1/4 ounce (25 dollars); 1/10 ounce (15 dollars) og 1/20 ounce (5 dollars), alle i rent guld. På mønternes bagsider står: The Australian Nugget, og på de første årgange var motivet nogle af de største nuggets (store stykker guld), der er fundet – deraf navnet.

Numis-filateli. Kombination af mønter og frimærker kan ske på mange måder. Man kan f.eks. samle alle frimærker med motiver af mønter, medaljer eller »primitive betalingsmidler«, eller man kan udvide den med en såkaldt parallelsamling, således at man forsøger at samle de samme mønter, som er afbildet på frimærkerne.

Lit: MK 1982 nr.2 s.37-38.

Numismaatikko → Finlands Numismatikerforbund.

Numismatic Literature → ANS.

Numismatic Notes and Monographs → ANS.

Numismatik er et ord af græsk oprindelse, der betegner »læren om mønter«, dvs. alt fra primitive betalingsmidler og mønter til medaljer, pengesedler, tokens samt andre relaterede mønthistoriske objekter som møntvægte, møntværktøj etc. Desuden dokumenter omhandlede penge, love og fortegnelser, litterære kilder etc. Det er numismatikens opgave at se på alle disse emner i historisk, økonomisk, politisk, juridisk, kulturel, kunstnerisk, religiøs, kronologisk og teknisk sammenhæng. Numismatik hører til de såkaldte historiske videnskaber eller er, om man vil, en hjælpevidenskab for bl.a. arkæologer, historikere, kulturforskere mm., som alle kan have glæde af de landvindinger, der gøres på feltet.

Numi

Lit: Robert Göbl: Numismatik; Grundriss und Wissenschaftliches System. München 1987. Robert Göbl: Antike Numismatik. München 1978; Philip Grierson: Numismatics and History (The Historical Association, London 1951).

Numismatiker. Kender eller samler af mønter og medaljer, der beskæftiger sig videnskabeligt eller professionelt med → numismatik. Dette kan være folk ved museer og universiteter, men kan også være folk uden for dette miljø, der gennem lang tid har oparbejdet en stor viden på feltet – en viden, der ofte resulterer i artikler og bøger. Ordet numismatiker har i vort århundrede fået en noget bredere betydning, idet det også er brugt som betegnelse for en møntsamlere. Men som → Johan Chr. Holm engang har sagt, kan man godt samle på mønter uden at være numismatiker, ligesom man kan være numismatiker uden at samle på mønter.

Numismatiker-exlibris. Mange møntsamlere, der seriøst arbejder med emnet, anskaffer og samler bøger om mønter. For at mærke sine bøger kan man enten skrive navn i dem eller indklæbe sit exlibris. Den enkeltes exlibris skal i motivvalget sige noget om ejerens interesse eller interesser. Numismatiske exlibris gengiver ofte mønter eller heraldiske elementer. I Skandinavien har mange møntsamlere og numismati-

ker i tidens løb haft et exlibris. Når man lukker et ældre numismatisk værk op, er det derfor altid spændende at se, hvem der eventuelt har været dets tidligere ejer.

Lit: NNUM 1946 s.65-66; W.Grasser: Numismatiker Exlibris, München 1979; R.Jordan og M.E.Mortensen i Festskrift til Jørgen Sømod, Kbh.1984 s.101-117.

Numismatisk Forening i København → Dansk Numismatisk Forening.

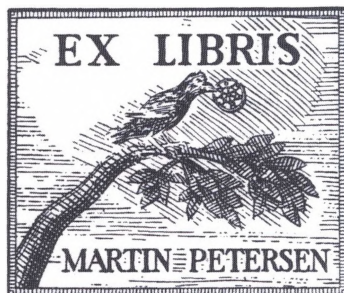
Numismatiske Föreningen i Finland. Grundlagt 20. april 1914 med Mauritz Hallberg som den drivende kraft. Desuden var Georg Sidorow, G.Granfelt og Lauri O. Th. Tudeer meget virksomme, især sidstnævnte holdt mange foredrag for foreningens medlemmer. I slutningen af 1930'erne kom en afmatning i for-

eningens aktiviteter, fordi de fleste af de medlemmer, der grundlagde foreningen, og som havde været drivkraften bag, ikke evnede så meget mere. Fra Vinterkrigens udbrud og til freden i 1944 lå foreningsaktiviteten stille, men blev herefter taget op

med fornyet kraft. Foreningen er hjemmehørende i Helsinki, har ca. 700 medlemmer (1993) og afholder auktioner, udgiver bøger samt tidskriftet: Numismaattien Aikakauslehti (Finsk num. tidskrift). Foreningen har endvidere udgivet medaljer. Adresse: Unionsgatan 6, SF-00130 Helsingfors, Finland. **Lit:** NNUM 1964 s.87-91.

Numismatiske Institutionen (Gunnar Ekströms Professorur), (Stockholm). Grundlaget for denne professorstilling var Gunnar Ekströms store møntsamlings, som mellem 1975 og 1982 solgtes ved syv auktioner hos B. Ahlströms Mynthandel i Stockholm. De indkomne midler indgik i »Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning«. Stiftelsen havde som sit hovedformål at fremme undervisning og forskning i numismatik. Man ville gerne have oprettet et professorat i numismatik ved Stockholms Universitet, men det blev afvist. Derimod oprettedes i 1979 et rådsprofessorat ved det humanistiske og samfundsvidenskabelige forskningsråd (HSFR). Dette professorat fik til huse ved Myntkabinettet. Som professor udnævntes fil.dr. Brita Malmer, der samtidig fra-trådte som chef for Myntkabinettet, hvor hun blev efterfulgt af fil.lie. Ulla Westermarck. Hermed var den nye numismatiske institution i gang. Forår og efterår holdes de såkaldte mandagsseminarer. Ifølge en regeringsbeslutning har man nu administrativt kunne normalisere det numismatiske professorat, idet HSFR-professoratet i numismatik og mønthistorie fra og med 1. juli 1988 er underlagt Stockholms Universitet. Her er det placeret ved Institut for Arkæologi, idet professor Malmer siden starten i 1979 har haft et nært samarbejde med dette institut omkring jordfundne mønter fra vikingetid og middelalder. Brita Malmer blev 1. juli 1992 afløst på professorposten af Kenneth Jonsson.

Exlibris tilhørende Martin Petersen, samler og mangeårig formand for DNF. Motivet stammer fra et ældre dansk møntværk, og på den mønt fuglen holder i sit næb står MARTIN.

Lit: NNUM 1979 s.99, 1988 s.157, 1989 s.31, 1992 s.128; SNT 1989 s.28-30.

Numismatiske Meddelelser

(NM). Publikationsrække udsendt af → Svenska Numismatiske Föreningen siden 1874. Det udkommer med nogenlunde jævne mellemrum, og indholder hovedsagelig svensk numismatik. En fortegnelse over alle de tidligere årgange: Bind I – XXIX findes i NNUM 1947 s.143. Af senere bind findes følgende: XXX (1965) (NNUM 1965 s.144); XXXI (1973) (NNUM 1974 s.102); XXXII:1 (1974); XXXII:2 (1988); XXXIII (1983); XXXIV (1983); XXXV (1990); XXXVI (1987); XXXVII (1987); XXXVIII (1992); XXXIX (1995); XL (1995).

Numismatiske Foreninger.

De numismatiske foreninger er, i modsætning til de nyere → møntklubber, en gammel foreteelse. Der er her tale om nationale eller regionale foreninger for møntsamlere og erhvervsnumismatikere. Foreningerne holder jævnlige møder og foredrag og står ofte bag udgivelsen af tidsskrifter og bøger. De fleste af disse foreninger er dannet i 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, og nedenstående liste er kun et beskedent udvalg.

1836: Royal Numismatic Society, London

1843: Numismatische Gesellschaft, Berlin

1858: American Numismatic Society, New York

1866: Societe francaise de numismatique, Paris

1870: Numismatische Gesellschaft, Wien

1873: Svenska Numismatiske Föreningen, Stockholm

1885: Numismatisk Forening, København

1892: Societa numismatica Italiana, Milano

1914: Numismatiske Föreningen i Finland, Helsinki

1927: Norsk Numismatisk Forening, Oslo

1931: Skånes Numismatiske Förening, Malmö

1937: Numismatiske Föreningen i Åbo

1969: Myntsafnarafelag Islands, Reykjavik.

Numismatisk Kongres

holdes hvert 4.-5. år. Siden 1975 har der været afholdt følgende kongresser:

1975: New York, 1979: Bern, 1986: London, 1991: Brussel, 1997: Berlin.

Bag disse store internationale kongresser står bl.a. den → Internationale Numismatiske Kommission.

Deltagere er normalt numismatikere fra alverdens museer og universiteter, men også private numismatikere og møntsamlere kan deltage.

Numismatisk Leksikon → Møntleksikon.

Numismatisk Litteratur

er som for andre videnskaber grundlaget for numismatisk forskning og arbejde. Numismatikere på museer såvel som andre, der arbejder med numismatik på et vist plan, er lige så afhængige af litteratur som samlerne, skønt kravene naturligvis er vidt forskellige. Den numismatiske litteratur udviklede sig med tiden gennem kildeforskning, dvs. arbejdet med mønterne selv, undersøgelser af arkiver, dokumenter og aktstykker med pengehistoriske eller møntmæssige henvisninger samt også med udnyttelsen af litterære værker af anden art, med hensyn til pengehistoriske overleveringer. Den numismatiske litteratur har eksisteret siden renaissanceen, men de første værker om mønter har i dag mere kulturhistorisk og bibliofil værdi fremfor egentlig numismatisk værdi. Forsøg på bibliografier findes der en del af. En af de første var Phillip Labbe, der udgav sin: »Bibliotheca nummaria« i Paris 1664. Struvius fulgte 1693 efter med: »Bibliotheca numismatum antiquo-

rum«. Dernæst kom A.Banduri: Bibliotheca numaria«, Hamburg 1719 og Hirsch, der i 1760 udgav: »Bibliotheca numismatica«. På dette værk byggede Lipsius videre og udgav 1801 en samlet bibliografi over 7000 numismatiske værker med titlen: Bibliotheca numaria«. 1867 udgav Leitzmann et tillæg til Lipsius omfattende tiden 1800-1860. Senere findes oplysninger om nyttilkommet numismatisk litteratur i: »Numismatische Litteraturblatt«, der udkom 1880-1914 og 1919-1939. I 1947 begyndte American Numismatic Society at udgive »Numismatic Literature«, som for tiden (1994) udkommer med to bind årligt. Det største overblik fås i dag ved benyttelse af Elvira Clain-Stefanelli: »Numismatic Bibliography« fra 1984, der er på ikke mindre end 1848 sider. Ligeledes findes en del specialiserede bibliografier inden for mange af numismatikens specialområder. Specielt beregnet for danske forhold findes: »Forsøg på en Dansk-Norsk Numismatisk bibliografi indtil 1969« af Bjarne Stuhr Larsen (Kbh. 1972), samt »Numismatisk Index« af Finn Rasmussen og Hjejil Resen Steenstrup (Kbh.1976). Dette index indeholder en fuldstændig registrering af de artikler, anmeldelser mm., som har været trykt i Numismatisk Forenings Medlemsblad (NFM) 1916-1936 samt Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad (NNUM) 1936-1970. For at lette søgningen er materialet delt op i følgende hovedgrupper: Mønter, fund, sedler, medaljer og jetons, teknik, auktioner, personalia, foreninger, fonds, kongresser, udstillinger, museer, møntværker, literaturanmeldelser og diverse. Register til NNUM 1971-1980 findes i NNUM 1980 nr.8 s.166-198, og register til NNUM 1981-1990 i NNUM 1990 nr-9 s.170-200.

Lit: NNUM 1943 s.95-102, 1985 s.161.

Numismatisk Rapport → Dansk Numismatisk Forening.

Numi

Numisnautik. Betegnelse for et motivsamlersområde, der omhandler skibsbildninger på mønter, medaljer og pengesedler. Medtaget inden for dette område bliver normalt også alt maritimt som fyrtårne, havneafbildninger, kendte kaptajner, opda-

De byzantinske mønter er mærket med værdi. M=40 nummi (follis), Λ=30 nummi, K=20 nummi (demi-follis), I=10 nummi (dekanum-mium), E=5 nummi (pentanum-mium), B=2 nummi og A=1 nummus. Angivelsen på 1 nummus

Numisnautik (Skibsmotivsamlingen) har mange samlere, så derfor har mange lande i nyere tid ivrigt dyrket dette emne.

gelsesrejsende mm. Siden 1970 har der eksisteret en aktiv gruppe af disse samlere, der udgiver bladet »Flaschenpost« med uddybende artikler om de enkelte mønters motiver.

Nummus (flertal: Nummi). Kommer af det græske nummion (fl.nummia) og er det byzantinske møntvæsens mindste bronzeeenhed.

stykkerne er ikke altid ens. A ses anvendt, men der findes også forskellige monogrammer. En mønt, som kaldes minimus, er mærket N og gjaldt ifølge prof.W.Hahn 5 nummi ved Anastasius' 1. reform og 2 1/2 nummi ved 2. reform i 512. Desuden har nogle specielle værdier været i anvendelse i Alexandria: Γ=3 nummi, S=6 nummi, IB=12 num-

Byzans, Justinianus I (527-565): Follis (M) (=40 nummi) fra Cyzikos.

mi og ΛΓ=33 nummi, og i Tessalonica: Γ=3 nummi, Δ=4 nummi, H=8 nummi og IS=16 nummi. I visse af perioderne har mønterne været mærket med romertal (XXXX, XXX, XX, og V). De almindeligste nominaler er follis (40 nummi) og 1/2 follis (demifollis eller 20 nummi). Mange af de byzantinske bronzemønter er mærket med den pågældende kejsers regeringsår, hvorved en præcis datering kan opnås, og desuden er de forsynet med bynavn i forkortet form samt → officinmærke (møntværkstedsmærke). Glosen nummion er i øvrigt et svært ord. Den betyder egentlig mønter/penge (jvf. titler på flere corpusværker: Corpus Nummorum osv.). Glosen kendes fra flere kilder, og → Patrik

Byzans, Justinus II & Sophia (565-578): Demi follis (K) (=20 nummi) fra Nicomedia år 574/75.

Bruun ville senere foretrække ordet »nummus« for »follis« om Diokletians Æ1-mønter. Ordet nummus er først helt sikker med forkortelsen N-M på visse af de karthaginianske 1/2 og 1/4 follis.

NUMSAM. Forkortelse for »Numismatisk Samverkan« - et svensk numismatisk organ stiftet jan. 1985 med det formål at arbejde for en samordning af den numismatiske virksomhed. Virksomheden skulle ledes af Svensk Numismatisk Forening (SNF), og sigtet var at sprede informationer om de numismatiske organisationers virksomhed, sørge for øgede personlige kontakter og i øvrigt virke for større samarbejde mellem i første omgang de numismatiske organer men også med grupper med relation til disse. Intentionerne med NUMSAM var i og for sig gode nok, men var vel ikke mere end det, SNF i forvejen havde som målsætning; og som selvstændigt organ nedlagdes NUMSAM i juni 1988.

Lit: NNUM 1985 s.164-165, 1986 s.34; SMM 1988 nr.5 s.5.

Numsen, Christian Fr. (1741-1811). Dansk overhofmarskal, der var militær uddannet og senere gik ind i diplomatiet. En kort overgang fra 1784-1791 var han chef for Møntkabinetet i København.

Lit: MN 1980 nr.10 s.300.

N.V. → Navneværdi.

Nyere tid. Begreb fra renaissanceen for tiden efter → middelalderen. I Danmark regnes nyere tid fra tiden efter reformationens indførelse i 1536.

Nyköping. Svensk by med belæg for møntprägning allerede under Knut Långe (1229-1234), idet man for en hel del år siden fandt en brakteat med teksten omkring bogstavet K: NVCOPIE (Nyköping). Karl (IX)

har her som hertug af Södermanland ladet slå 8 mark i guld 1587 samt daler og 2 mark 1587, mark 1586-1587 og 4 øre 1587. Under Gustaf II Adolf (1611-1632) er der påny gang i prægningen af øre, 1/2 øre og fyrk fra 1627-1629, og samme konges hammerprægede og valseprægede klippinge er både præget i Säter og Nyköping. En kreuzermønt for Tyskland er præget 1632. Sidstnævnte mønt var præget på forslag af Axel Oxenstierna, men den tyske befolkning, særlig i Syd- og Mellemtyskland, var ikke meget for at tage imod den. Under Kristina (1632-1654) er sluttelig præget 1/4 øre 1633-1636.

Lit: N.L.Rasmusson: Nyköping som Myntort under Knut Långes tid, 1962.

Nypræg. Mønt eller medalje præget med originalstempel på et senere tidspunkt end det oprindelige til samlere, undervisnings eller studiebrug. Denne skik har været udbredt på store møntværksteder, hvor man omhyggeligt opbevarede alle stempelyper - således også herhjemme, selv om den danske stempelsamling er ukomplet. Indtil 1915 fik en del kendte samlere lov til at få lavet nypræg på Den kgl. Mønt af sjældne medaljer. Tykkelsen og dermed vægten af disse var ikke altid korrekt, og det hændte, at man fik sammensat en medalje af to sider, der oprindelig ikke hørte sammen (→ stempelkobling). Disse tidlige danske nypræg var ikke forsynet med kendetegn, der afveg fra originalerne, bortset fra at det ofte kunne ses, at stempellerne havde været angrebet af rust. Fra oktober 1915 fik Møntsamlereforeningen af 1896 gennemført, at fremtidige nypræg skulle forsynes med et N (for nypræg) i randen. Denne praksis ophørte i maj 1971, og de ældre prægestempler blev overgivet til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. En række lande har nypræget guldmønter - nogle med samme årstal som tidligere og de er ikke til at

skelne fra de originale - andre med ændrede årstal eller møntmærker.

Lit: MN 1970 nr.2 s.8, 1971 nr.7 s.3 og 1972 s.28 og 129.

Nysølv, der på engelsk ofte kaldes »German Silver«, er en legering af kobber og zink med nikkeltilsætning. Den er meget korrosionsbestandig og skulle derfor være velegnet som møntmateriale. Trods dette er det kun benyttet få gange bl.a. af Østrig til sine 10 heller mønter 1915-16 og 10 filler mønterne 1914-16 fra Ungarn.

Nyttepenge. Normalt skelnes der inden for de → primitive betalingsmidlers enkelte grupper mellem nyttepenge, de oprindelige metaller, brugsgenstande eller næringsmidler og de substitutter, disse nogle gange udviklede sig til: de såkaldte → symbolpenge.

Nytårsmedaljer. Specielle medaljer i anledning af nytåret er kendt siden romertiden. En del romerske → medaljoner bærer påskrift, der henviser til et godt nytår. I 1800-tallet og første del af 1900-tallet findes fra Europa rigtig mange nytårsmedaljer, plaquetter og jetons.

Nytårsmønter. Skikken med nytårsmønter er ikke så udbredt som → nytårsmedaljer. Der kendes dog fra 1600 og 1700-tallet nogle guldgyl-

Würzburg (bispedømme), Anselm Franz von Ingelheim (1746-1749):
Nytårsguldgylden u.år.

den fra Würzburg; og fra Frankfurt am Main eksisterer en taler fra 1660 med indskriften: Zum Guten Neuen Jahr.

Näpf

Näpfchenheller (Näppenheller). Alerede tidligt en betegnelse for nogle små og usle censidige 8-10 mm hulpenninge, hvis vægt næppe oversteg 0,2 g, og som var af næsten rent kobber. Disse er i 1600-tallet udmøntet ved flere møntsteder og også efterlignet af en del forfalskere, som med vilje gjorde præget svagt og utydeligt. Nogle af typerne bærer våbenskjold fra Sayn-Wittgenstein, Solms og Nassau-Holzappel. Disse mønter var ligesom → möhrchen og → heckenmünzen en virkelig plage for befolkningen. Også kirkerne led under dette, idet det meste af det, der blev indsamlet i kirkerne, bestod af disse små og stort set værdiløse mønter. (→ Hohlringsheller).

Næringsmiddelpenge. En form for penge eller omsætningsmidler, der også omfatter nydelsesmidler. Gruppen omfatter eksempelvis kvæg (der har forbindelse med ordet → pecunia), tørret fisk (Island), korn, → kakaobønner, → salt, → te, og → tobak. Alle disse ting hører under gruppen af de såkaldte primitive betalingsmidler.

Næseblodsgylden. Betegnelse for en 2/3 taler 1693 fra kurfyrst Ernst August af Braunschweig Lüneburg. Forsidestemplet, der blev benyttet meget længe på møntstedet Clausenthal, havde en stempelridse eller rene, der fremstod som en lodret streg under kurfyrstens næse, så det så ud, som om han havde næseblod.

Næstved. Dansk møntsted, hvor der i første del af 1400-tallet er præget mønter under Erik af Pommern. Møntstedet, der lå mellem Susåen og byporten, kaldtes Montergården. Omkring år 1400 udsendtes herfra en hvid (Galster 3), der på bagsiden havde en krumstav, hvilket tydede på, at biskop Peder Jensen Lodehat havde andel i udmøntningen. Denne mønt er uhyre sjælden og er antagelig kort tid efter erstattet af en lidt

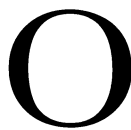
lettere hvid (G:2) med et kors på bagsiden. Dernæst indførtes sterlingen (G:4), som er udmøntet ca. 1405-1420, og i samme tidsrum prægedes penning (hulpenning) (G:5) og 1/2 penning (skærv) (G:6). Da kongen efterhånden kom i pengesnød, lod han fra 1422 præge sterlinge i rent kobber. Disse blev også præget i Lund, Odense og Randers. Den sidste mønt, der er præget her, er den hule lybske penning – også benævnt lebard (G:8), som er udmøntet efter den 8. okt. 1424.

Lit: G. Galster: Næstved Mønt, Næstved 1966.

Nødmønter kendes der mange eksempler på, og de brugtes, når der var knaphed på officielle betalingsmidler. I sådanne situationer har man tyet til fremstilling af mønter, der ofte var præget af andet materiale end det oprindelige. Om ældre nødmønter se: → belejringsmønter, → feltmønter, → klipninge. I 1900-tallet har specielt de to verdenskrige afstedkommet omvæltninger på møntområdet. De materialer, der oprindeligt blev brugt til fremstilling af mønter, skulle indgå i rustningsindustrien, og derved opstod en lang række mønter præget i aluminium, jern, zink eller andre nødmaterialer. Især i Tyskland under og efter 1. Verdenskrig opstod ikke alene officielle nødmønter, men de fleste større byer, kommuner og store virksomheder har også ladet præge nødmønter (→ kleingeldersatzmarken). Disse kunne dog kun bruges lokalt, og selvom det var i strid med loven, måtte staten stiltiende se til. Der findes mere end 5000 af disse mønter, som i dag er et yndet samlerråd. Skandinavien gik heller ikke fri. Danmark har 1918-19 udgivet jernmønter, og under 2. verdenskrig brugtes først aluminium og dernæst zink som erstatningsmateriale – mønter som vi først slap fri for i 1972. Sverige og Norge overgik både under 1. og 2. verdenskrig til jern, hvorimod Finland først

fra 1943 begyndte at anvende dette metal. Der eksisterer dog en 5 Penni 1918 i jern, som er ret sjælden.

Nådestegn → Kontrafejer.

Oak tree mønter. Speciel serie mønter udgivet 1660-1667 i den engelske koloni Massachusetts i Nordamerika. Møntserien efterfulgte → Massachusetts mønterne og → willow tree mønterne. Serien har navn efter det afbillede egetræ på mønten. Serien består af værdierne 3d, 6d og 1 Sh. med årstal 1652, som var det årstal, hvor det lovmæssigt blev vedtaget at præge mønter i Engelsk-Amerika. Senere er tilkommet en 2d med årstal 1662. Serien aflystes i 1667 af → pine tree mønterne. Brugen af mønterne blev forbudt i 1682.

Oban. Oval japansk guldmønt i pladeform til en værdi af 10 ryo (ryo). Disse støbte og udbankede guldplader er af format ca. 155 x 95 mm. Efter at stykket var justeret til ret vægt, bearbejdede man overfladen med en bestemt hammerteknik, så den kom til at ligne en havoverflade med små bølger. De første oban fremstilledes i det 12. eller 13. år af Tensho perioden (1584-85) og var uden inskription, men da det var for let at lave private efterligninger eller endog forfalskninger, besluttedes det fra 1591 at forsyne dem med indstemplede forestillende en blomst: kiri (paulownia). Desuden blev de forsynet med værdi og signatur af Goto-familien, hvis inspektørstilling ved Mønten gik i arv. Obans blev fremstillet til 1860-62 og varierede i vægt fra 165 g til

112 g. Finheden varierer fra ca. 67% til 34,4% guld i de sidst fremstillede 1860-62. De er alle uhyre sjældne, og på grund af deres høje værdi har de for det meste været anvendt ved hof-transaktioner og som ceremonielle gaver blandt landets førende personer, dvs. feudalherrerne. De har ikke været i almindelig cirkulation blandt de menige japanere. Obans tjente også som guldreserve for styrets finanssystem, men som tiden gik, benyttede man dem af og til, når der var tale om større udenlandske transaktioner og for at betale for oversoisk import.

Lit: MN 1975 jan. s.XVIII.

Obolo. Spansk billonmønt til 1/2 dineros værdi. Indført i 1000-tallet og anvendt indtil begyndelsen af 1500-tallet.

Obolos (Obol). Oprindelig lille antik græsk sølv mønt = 1/6 drakme. Dens navn kommer af obelos, der betyder et stegespyd, ligesom man i møntenheden → drachme, der betød »en håndfuld spyd«, dvs. 6 spyd, havde forholdet til obolen. Disse stegespyd skal have været et førmonne-

*Peloponnes, Kleonai (Argolis):
Obol ca. 440 f.Kr.*

tært betalingsmiddel, og man har ved udgravninger fundet flere sådanne bundtede spyd. Senere blev obolen præget i bronze og lejlighedsvis i guld. Sølvobolen var den obligatoriske mønt, som blev medgivet i graven, så man kunne betale færgemanden Charon for at sejle sig over floden Styx til dødsriget. I europæisk middelalder betegnedes obol en halv standardmønt, f.eks. 1/2 denier, 1/2 penny eller 1/2 penning. I Frankrig og Flandern er den kendt som → maille, og i Skandinavien, Tyskland

og Nederlandene benævntes den → skærv (Scherf). I nyere tid er navnet i det græske område benyttet igen, idet der på de Ioniske Øer under britisk styre i 1819 er præget obol og 2 oboli i kobber. På de græske 5 lepta mønter 1869-82 står der over værdi-angivelsen »OBOLOS« (1 obol). 10 lepta mønten fra samme periode havde angivelsen »DIOBOLON« (2 oboler), men ideen slog ikke rigtig an, hvorefter denne angivelse på mønterne ophørte.

Octavo (Ochavo). Navn på lille spansk mønt til en værdi af 1/8 real. Den er præget sidst i 1400-tallet under Ferdinand V og Isabel I som en lille firkantet sølv mønt, der i en samtidig møntordning kaldes » ochavo cuadrado«. Senere er den præget som billonmønt til en værdi af 1/2 cuarto eller 2 maravedi.

I Mexico har man i første halvdel af 1800-tallet benævnt 1/8 real mønten for octavo og 1/16 real mønten for »medio octavos«.

Octobol. Antik græsk mønt med værdi angivet af navnet, dvs. 8 oboler. Den var således 1/3 tetradrakme eller 1 1/3 drakme. Navnet kendes fra en romersk tekst, men om der her er tale om en eksakt mønt er tvivlsomt. Nogle mønter i den klassiske og hellenistiske periode synes at være octoboler efter den attiske

*Makedonien, Bisaltia:
Octobol ca. 480 f.Kr.*

vægtstandard. Priene i Lilleasien har i det 3. årh. f.Kr. udgivet mønter med vægten 4,9 g, som vel kan være octoboler efter fønikisk vægtstandard, medens andre, der vejer 6,9 g, kan have gået som fønikiske didrakmer eller lette persiske tetroboler.

Odense. Dansk by på Fyn, hvor der i flere perioder er præget mønt. De første mønter er udmøntet under Magnus d. Gode i stridsperioden 1044-1047 af Svend Estridsen samt hans rivaler Harald Hårderåde og Magnus d. Gode. Endelig har Knud d. Hellige (1080-1086) præget mønter her (Hbg. 10-11). I 1200 og 1300-tallet er der præget mønter igen og sluttelig i en kort periode omkring 1422, da Erik af Pommern udgav sine slette kobbersterlinge fra møntværkstedet, der lå øst for Sortebrødre Kloster. I Odense findes en stor møntsamling, der har til huse i Møntergården. I sommeren 1979 åbnedes samlingen i moderniseret udgave. Til lejligheden udgav man en lille illustreret bog omhandlede mønter, medaljer og sedler fra antikken til vore dage, med særlig vægt lagt på stykker med relation til Odense. Museets adresse er: Møntergården, Overgade 48-50, 5000 Odense.

Lit: Becker: Odense som møntsted i den sene vikingetid, Fynske Minder 1982 s.43-60; HIKIUN Bd.11 s.175-182.

Offermark. Nyere betegnelse (antagelig først brugt af Wilcke i NFM bind V (1920) s.182) for Fr.6.'s 1808 1/6 rigsdaler = 1 mark, som på bagsiden havde teksten: Frivilligt offer

Dansk offermark (1/6 rigsdaler) 1808.

Offe

til fædrelandet. Efter at englænderne i 1807 havde bombarderet København og tvunget os til at kapitulere, måtte vi udlevere vor flåde, der var blandt Europas største. Man besluttede at samle ind til en ny flåde, og den efterfølgende store landsindsamling indbragte 700.000 rigsdaler i sølv for det meste i form af sølvtojt. Af dette udmøntedes først for 10.000 rigsdaler mønter, der vejede 5,196 g og var 8 lødige (finhed 0,500). De blev dog indsmeltet igen, fordi de var for gode, hvorefter man prægede for 83.000 rigsdaler der kun var 6 1/2 lødige (finhed 0,406), og som vejede 5,049 g. Mønterne skulle lette omvekslingen af danske kurantsedler, der var i omløb, og gælde for 16 skilling dansk courant. De blev præget i Altona, da Mønten i København lå stille på grund af omforandringer. Mønten er en såkaldt → kontributionsmønt. Grunden til at denne mønt er almindelig, må søges i, at folk fra slægt til slægt har gemt den som et særligt minde, nøjagtigt som vi kender det fra de moderne jubilæums mønter. Mønten ses hyppigt anvendt som håndgreb på nøgler til de gammeldags lommeure de såkaldte kryddere. Der er omkring år 1900 fremstillet nogle forfalskninger af en kleinsmed i det indre København. De er præget i forsølvet messing med riflet rand i modsætning til de ægte, der har en rand bestående af ringe med punkt i midten.

Lit: Wilcke IV s.69, 113-116; NNUM 1953 s.94-96; SN 1973 nr.1.

Offermønter. Allerede fra oldtiden kendes skikken at ofre en mønt og kaste den i en brønd eller i en hellig kilde (→ kildefund, → kildeblok, → lappiske offerpladsfund). I dag kaster folk småmønter i springvand eller små damme, for at ønsker skal gå i opfyldelse. Også i andre sammenhænge anvendes mønter som offer, f.eks. ved → bygningsofre (→ grundstensmønter) eller på skibe som →

mastesporsmønter. Som offer til kirken har man også givet mønter.

Lit: KL bd.12 sp.526.

Officina. Betyder værksted (møntværksted) og er en nyere betegnelse blandt numismatikere, når de ønsker at omtale en bestemt af flere møntværksteder i samme by. Det er især ved senromerske mønter, man finder denne form for møntstedsmærker. Disse er normalt angivet på møntens bagside i → afsnittet (exergue) i forkortet form. Dette viste sig at være hensigtsmæssigt, idet mønterne efter Diocletians møntreform kom fra ca. 17 forskellige byer i hele riget. Mærket består som regel af 3 dele:

1: Forkortelser, der fortæller, at det følgende er et møntsted; fortrinsvis som SM=Sacra Moneta (Den hellige Mønt i ...), P=Pecunia (Penge fra ...) eller M=Moneta (Mønten i ...).

2: Forkortelser for selve møntstedet, f.eks. TR=Trier, ANT=Antiochia, ALE=Alexandria etc.

3: Sidst følger så det tal, der angiver hvilket værksted (officin) på Mønten, der har produceret stykket. Dette er hyppigst angivet med græske bogstaver: A (1), B (2), Γ (3), Δ (4) etc., medens man ved nogle møntsteder i Vesten brugte latinske ordenstal: P=prima (officina)=det første (møntværkstad), S=secunda (2), T=tertia (3) og Q=quarta (4). Nogle møntværksteder var dog så små, at de ikke var opdelt i officiner og derfor ikke havde numre. På byzantinske mønter er brugt et lignende system indtil midten af 700-tallet.

Okelpenning. Navn på nogle lette 1300 og 1400-tals penninge fra Brandenburg. De skulle have haft samme finsølvindhold som → finkenaugen og er præget i Anklam, Braunschweig, Berlin, Eberswalde, Greifswald, Königsberg, Morin og Slazwedel.

Okkupationsmønter. Mønter udstedt af en besættelsesmagt eller dens håndlangere i et andet land. Mønterne kan enten være fremstillet af besættelseslandet hjemme eller i det besatte land under mere eller mindre tvang. De krigsmønter af zink og jern, der blev taget i brug i Norge under 2. verdenskrig, betegnes også som okkupationsmønter. Disse blev dog til nogen nytte efter krigen, idet zinkmønterne blev til zinkhvidt, og jernmønterne endte deres dage som nye søm.

Lit: NNUM 1949 s.190.

Oksehovedbrakteater. Brakteater med lavt sølvindhold og med et oksehoved som motiv. De er præget i Mecklenburg og oversvømmede i 1400-tallet store dele af Skandinavien.

Lit: KL bd.18 sp.412-413.

Oktadrakme. Antik græsk mønt med en værdi af 8 drakmer. Var især udbredt i det makedonske område som en ca. 29 g tung sølv mønt. De første oktadrakmer stammer fra tiden 540-480 f.Kr. Ordet er ikke

Ægypten, Ptolemaeus III Evergetes (246-221 f.Kr.): Oktadrakme.

kendt i antikken, og de ca. 28 g tunge mønter, der er præget i den fönikiske by Sidon, er antagelig 4 shekel

stykker. Guldoktadrakmer er præget af ptolemæerne. De er antagelig kaldt → mnaicion eller tetrastateron og svarede til 100 sølvdrakmer (1 mine).

Oldenburg, J.F.Henrik (1830-1896). Svensk storsamler af mønter og medaljer, kyndig på sit felt og hele sit liv ansat på Gustavsbergs Porcelænsfabrik, hvor han sluttede som kontorchef. I 1883 solgte han hovedparten af sin medaljesamling, 2626 stykker, til Göteborgs Museum for 48.000 Kr. Samme år udgav han en over 400 sider stor beskrivelse af sin samling af svenske mønter. Denne samling plus de tiloversblevne medaljer blev efter hans død solgt i 1897-1899 hos auktionsfirmaet Bukowski og indbragte ca. 180.000 Kr. Oldenburg var en af stifterne af SNF og fungerede en tid som foreningens revisor.

Olympiademønter. Allerede på antikke mønter forekommer afbildninger af sportsskampe, men om de har relation til olympiaderne er tvivlsomt; de kan måske snarere opfattes som en slags sejrsmonter. Olympiademønter i egentlig forstand kendes først fra 1951/52 i anledningen af Olympiaden i Helsinki, hvor Finland udsendte en 500 markkaa sølvmindemønt med de 5 olympiske ringe på forsiden og en laurbærkrans som motiv på bagsiden. Siden er det gået slag i slag, og nu er det ikke bare de olympiadeafholdende lande, der udsender disse mønter, men også en række andre lande profiterer af dette samlerområde. Hvor der før blev udsendt enkeltmønter, er det nu snarere reglen, at der i årene op til en olympiade udsendes flere mønter, ofte i hele sæt. Dette er bl.a. sket i Tyskland, Canada, Rusland, Norge etc.

Lit: Josef Eberhardt: Olympiademünzen und Medaillen. Hallstadt 1980.

Diverse mønter i anledning af olympiaderne i München 1972 samt Moskva 1980.

Sølv dirhem udmøntet under Walid I (705-715 AD) i året 92 AH i Rayg (Teheran).

Omajjaderne (eng.: Umayyads). Navnet på de første → kufiske mønter fra 698/99 e.Kr. til 750, da → abbasiderne have sejret over omajjaderne.

Omani rial → Riyal.

Omløbsmønt → Kursmønt.

Omløbsområde er det område, hvori en mønt bliver antaget enten som lovpligtig betalingsmiddel eller som → handelsmønt. I ældre tid, hvor metalværdien af en mønt var en afgørende faktor, kunne visse mønttyper nå langt omkring. Ved registrering af fund kan det også fastslås, hvor stort udbredelsesområde de enkelte mønttyper havde, og dette kan igen fortælle noget om handelsruter.

Omløbstab eller cirkulationsslid kalder man det metal-tab, der opstår, når mønter cirkulerer længe. Blev en guld- eller sølv mønt for slidt, ville folk ikke modtage den, og derfor fastsattes en nedre grænse (→ passervægten) for dens vægt. I dag, hvor de almindelige omløbsmønter eller kursmønter er af uædelt metal, er det ikke så meget metalværdien som hensynet til de mange automater der skeles til ved fastsættelse af en minimumsgrænse. Meget slidte mønter tages fra og indsmeltes, og nye prægtes hvert år til erstatning for de kasserede.

Omskrift er den skrift på for- eller bagside, der løber inden for møntens kant. Som oftest løber den med uret, og bogstavernes basis vender dermed ind mod centrum. Når omskriften løber mod uret vender bogstavernes basis ud mod kanten/randen. Der er ingen fast regel for, hvor en omskrift skal begynde, men på romerske mønter starter den som regel »kl.7« og går med uret, hvorimod den på senmiddelalderlige mønter ofte starter »kl.1« og går

Onca

med uret. Hvis der er to rækker omskrifter, taler man om den ydre og den indre omskrift. Dette kan bl.a. ses på nogle af de → kufiske mønter samt på en del af groschenmønterne i 1200 og 1300-tallet, bl.a. → gros tournois og → pragergroschen. Vandret tekst på en mønt eller medalje kaldes → indskrift.

Onca. Oprindeligt en portugisisk og brasiliansk handelsvægt. Som guld- og sølvvægt = 1/8 marco = 28,688 g. I Mozambique er 1843-1847 under Maria II præget sølv møntbarrer

1 Onca 1843 fra Mozambique.

med indstempning: ONCA / 6 CRS, idet 1 onca = 6 cruzados = 2880 reis. Mønten kaldes undertiden også for canella (canelo) og indeholdt 66,66% sølv.

Oncia. Oprindeligt en italiensk guldvægt fra 900-tallet, som havde sit navn fra den romerske → unica. I 1200-tallet blev den inddelt i 600 grana, og i 1300-tallet var den en → regnemønt i Firenze, idet 20 oncias = 1 florin (100 oncias = 5 fiorini). I mange italienske byer er mønten udmøntet i 1700 og 1800-tallet som en 6 ducati mønt = 60 carlini = 600 grana. Den halve værdi, dvs. 3 ducati kaldes oncietta. Disse er bl.a. kendt i Neapel fra 1818. Som sølv mønt er den bl.a. udmøntet på Sicilien, hvor det var en 69 g tung mønt, der svarede til 30 tari (2 scudi), og på Malta er den præget med værdien XXX (tari).

Lit: Martinori s.351-353.

Ongaro (Ungaro). Navn på en guld mønt, der fra 1500 til 1700-tallet var

almindelig i en række italienske byer som f.eks.: Correggia, Firenze, Modena, Parma og Tassarole. Mønten havde sit navn fra den ungarske guldgylden (dukat) og dens efterligninger, og mange af typerne afbildede Madonna med barnet.

Onlik (Onlyk). Tyrkisk betegnelse for en 10 para mønt, som er anvendt i Tyrkiet, Ægypten og på Krim. Ordet betyder oprindeligt »ti gange«.

ONS → Oriental Numismatic Society.

Onza. Alternativt navn for den 4-dobbelte spanske pistol, der havde en værdi af 8 escudos. I Spanien og i Latinamerika omtales den som »onza do oro«, medens den i international handel som regel benævnes »quadrupel«, hvorimod den dobbelte spanske pistol fik navnet → dublon (4 escudos). Den spanske guld-onza vejede oprindeligt 27,0643 g, havde finheden 0.875 og et finguldhold på 23,6813 g. Finguldholdet har dog varieret en del gennem tiden og var ikke helt ens i de onza (8 escudos) udmøntninger, der fandt sted i f.eks. Argentina, Bolivia og Chile; idet disse fra omkring 1818 vejede ca. 27 g og havde en finhed, der varierede fra 0.815 til 0.900.

Opbevaring. Ved opbevaring af mønter, medaljer og pengesedler bør der stilles en del krav til opbevaringsformen, hvis man vil undgå, at der sker skader på ens samling. I dag er et af de største problemer den plastic-type, man har anvendt i mange år til møntblade og plastic møntkoverter. Det blødgøringsmiddel, der kommer i, for at bladene kan svejses og holde sig smidige, afstedkommer fedtede mønter og »grønne ringe«. Ved direkte kontakt med mønter bør foretrakkes materialer som acetatfolie eller mylar. Om fordele og ulemper ved de forskel-

lige opbevaringsformer se: → møntalbum, møntholder, møntkapsel, møntkuffert, møntkasette, møntkuvvert og møntskab.

Lit: Peter Flensborg: Mønter som hobby, 2. udg. Kbh. 1978 s.63-69 og Viden om Mønter, Kbh. 1979 s.10-12.

Opgravede stempler ses sjældent bortset fra eksempler på ændrede årstal (→ overdatering). En opgraving kan skyldes en fejl et eller andet sted eller en detalje, som man fra højere sted ikke var tilfreds med. Er der præget mønter med stemplet både før og efter en opgraving, og er de sendt i omløb, taler man om, at sidstnævnte er præget med opgravede stempler.

Opgraving er en bearbejdning med forskellige værktøjer for at »forbedre« en mønts udseende. I 1800-tallet var det ikke ualmindeligt, at svagt prægede mønter eller stykker, hvor bogstaverne ikke stod helt skarpt, blev rettet til; man graverede lidt ned i → feltet og polerede det, så man også fik et højere relief. I dag går samlerne langt uden om sådanne stykker, med mindre der er tale om ekstremt sjældne stykker. Falsknere har ved gravning undertiden ændret et »almindeligt« årstal på en mønt til et »sjældent«.

Opgæld → Agio.

Ophobningsfund (sv.: Hopat fynd) er to eller flere mønter, som er fundet ved undersøgelser af kirker (→ kirkefund), klostre, borge eller anden bebyggelse samt hellige kilder og brønde, og som ikke har karakter af → depotfund. Ret beset er et ophobningsfund en ophobning af enkeltfund.

Lit: Danmarks middelalderlige skattefund, Kbh. 1992 s.26-41 (note 3)

Opiums vægtlodder. En nyere og egentlig ikke helt korrekt betegnelse for de kongelige dyreformede vægte

fra det burmesiske rige. Der findes tre hovedformer: Fugl (andlignende) og fabeldyr (løvelignende), som brugtes i Burma samt en type fore-

vinsen i Kina. Vægtene findes i værdierne 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100 og 250 kyats, idet vægten af 1 kyat lå omkring 14,5 g indtil midt i 1700-tallet

ere eksempel herpå i fundet fra Lønne-Møllegård nær Varde et fund, der er omtalt i bogen Danefæ, Kbh. 1980, fund 56.

Et par burmesiske vægtlodder (10- og 20 kyats) fremstillet 1767-1785.

stillende en elefant, som mest anvendtes i Nordthailand. Alle andre typer, der påtræffes i Thailand, er normalt ikke vægtlodder, men små figurer der bruges af astrologer eller i forbindelse med husaltre. Vægtlodderne, der er → cire perdue støbte, er af en kobber-tin legering med forskelligt indhold af bly og zink. Før 1940 brugtes de ofte som en form for penge, idet kinesiske riskøbmænd omvekslede vægtene for ris. De ældste vægtlodder er fra sidst i 1300-tallet og produktionen, der skete i nærheden af Mandalay, var under tilsyn af Kinwunmyingi (statsministeren) og Shwetekewun (finansministeren). Vægtlodderne blev opbevaret i det kongelige skatkammer og distribueret af kongens officerer i de større byer. Under kong Bodawpaya's regering (1782-1819) og antagelig også før var det kriminelt at bruge vægtlodder, der ikke var fremstillet »på paladset«. De burmesiske vægtlodder blev almindeligvis også anvendt i Laos, Nord Siam og Yunnan pro-

og derefter fra 15,4 til 16,3 g. De fleste vægtlodder, der er fremstillet mellem 1767 og 1875, er baseret på en kyatvægt på 15,7-15,9 g. Med disse vægte vejede man guld, udenlandske guld- og sølvmonter, rubiner, perler, koral, moskus, kostbar medicin, krydderier, kamfer samt desuden gummi, harpiks og voks. Opium er selvfølgelig også vejet ved hjælp af disse vægtlodder.

Lit: Rolf und Ilse Braun: Opiumsgewichte. Landau 1983; Donald and Joan Gear: Earth to Heaven The royal animal-shaped weights of the Burmese empires. Twinstar 1992 (Bedste bog om emnet, omfattende litteraturfortegnelse).

Opsparingsfund er nok den mest almindelige form blandt møntfund. Indholder ofte større sølvmonter i pæn kvalitet og som regel fra en længere tidsperiode som følge af, at man har gemt »dalerne på kistebunden«. Et godt eksempel på en sådan fundtype haves i → Loheskatten fra Sverige. Fra Danmark har vi et ny-

Ordener (Ordensdekorationer) har deres historiske baggrund i korsfarernes riddervæsen, idet man overførte munkevæsenets gejstlige ordensdannelse på ridderskabet. De tidligste og mest kendte af disse ordener var Tempelherrerne, Johannitterridderne og De tyske Riddere. Ridderordeners medlemmer klædte sig i kapper, hvorpå var broderet et ordenskors, og senere bar ordensridderne et ordenstegn i form af et metalkors. Konger og kejsere så i begyndelsen med uvilje på disse ridderskaber, men overtog snart (i 1300-tallet) ideen og stiftede selv broderskaber og selskaber. I datiden betød ordet »selskab« også ordenstegn. Eksempler på nogle af de tidligste ordener er den britiske Hosebåndsorden fra 1350 og Den Gyldne Vlies, der stiftedes 1429 af hertug Philip af Burgund. I Danmark skal Erik af Pommern (1396-1439) have indstiftet en orden; men hvornår den er indstiftet, og hvorledes den så ud, vides ikke i dag. Chr.1. (1448-1481) indstiftede i midten af 1450'erne en Mariaorden, som måske oprindelig hed »Guds moders Selskab«, men under Fr.2 i 1580 blev elefanten ordenstegn, og fra da af taler man om → Elefantordenen, som bruges den dag i dag. En anden dansk orden, der stadig eksisterer, er → Dannebrogordenen. Den blev indstiftet 1671 og fik sammen med Elefantordenen sine endelige statutter i 1693.

Lit: P.J.Jørgensen: Danish Orders and Medals, 1964; P.O. Hieronymussen: Europæiske ordner i farver, 1966.

Ordenshistoriograf → Ordenskapitlet.

Ordenskansler → Ordenskapitlet.

Orde

Ordenskapitlet er det danske ordensvæsens øverste myndighed med sæde på Amalienborg Slot i København. Ordenskapitlet har en ordenskansler en post der i 1968 blev besat af prins Henrik. I Ordenskapitlet opbevares levnedbeskrivelser fra dekorede personer. Disse beløb sig i 1993 til omkring 35.000 stk. fra de sidste 109 år, idet de fleste af de tidligere gik til grunde ved Christiansborg Slots brand d. 3. okt. 1884. Det overordnede opsyn med disse levnedbeskrivelser har den kgl. ordenshistoriograf, der indtil dec. 1994 var professor dr. phil. Tage Kaarsted. I Ordenskapitlets brandsikre bokse opbevares tillige de pragtfuldt illustrerede våbenbøger, hvori der findes tegninger af elefant- og storkorsridderens våbenskjolde. Disse skjolde hænger i ridderkapellet i Frederiksborg Slotskirke.

Lit: M.Bencard og T.Kaarsted (Ed.): *Fra Korsridder til Ridderkors*, 1993 s.111-115 + 266-268.

Ordensmønter. 1. Mønter præget af ridderordenerne (Den tyske Ridderorden, Malteser Ridderordenen etc.) til brug i de områder, der var i deres besiddelse.

Conrad von Jungingen (1393-1407): Schilling. Fs: Stormesterskjold, bs.: Ordenskjold.

2. Mønter, hvor afbildning af en orden er en væsentlig del af motivet. Dette er bl.a. tilfældet ved en lang række tyske talere og dukater som den preussiske fra 1737, der afbilder »Den sorte Ørn« og hubertusdukatene fra 1750, hvor Hubertusordenen ses. Fra Danmark har vi et eksempel i → dannebrogskronen 1683, og fra Sverige ses Serafimer-ordenen afbil-

Hessen. Landgreve Friedrich II (1760-1785): Ordensmønt eller såkaldt stjernetaler fra 1778.

Preussen, Friedrich I (1701-1713): Ordenstaler 1704.

det på mønter efter indstiftelsesåret 1748.

Orichalcum → Aurichalcum.

Oriental Numismatic Society (ONS). International numismatisk organisation med det formål at forene forskere og samlere af orientalske mønter, dvs. islamiske, indiske, kinesiske og sydøstasiatiske mønter. Foreningen har siden 1970 udsendt et »Newsletter« med artikler, nyopdagelser, boganmeldelser samt omtale af nyere relevant litteratur. Foreningen har fire regionale kontorer: Europa, England, Amerika og Sydasien. Da adresser på de enkelte regioners ledere skifter med tiden, bør man henvende sig til møntkabinetterne eller de større mønthandlere for at få dem.

Orientering. Fælles mønttidsskrift udsendt af → Dansk Møntsamlers Union, stiftet 1971. Bladet udkom med i alt 78 numre indtil 1981. Er senere erstattet af → Møntsamlere, der udgives i samarbejde med mere end 54 møntsamlereforeninger. Desuden eksisterer et blad med navnet → Fællesmønt, som fra 1988 er udgivet af flere foreninger i fællesskab.

Ormonde Money. Irske nødmønter 1643-49 slået under borgerkrigen med navn efter jarlen af Ormonde, der var blevet guvernør i Irland i 1643. Denne nye type afløste de såkaldte → inchiquin money. Der var tre udgaver: Først sølvmønter fra crown til twopence med et kronet CR monogram på forsiden fra 1643/44. Dernæst double pistole og pistole med værdier angivet i pennyweights og grains fra 1646, og slutte lig en sølv crown og 1/2 crown præget 1649 efter Charles I's død.

Ort. Et middelalderligt udtryk for »en fjerdedel« og ofte brugt som forstavelse for at betegne 1/4 af en bestemt møntenhed. I Danmark er udtrykket kendt fra Reynold Junges møntmesterregnskaber 1534-40, og fra Chr.4.'s tid kendes udtryk som ortsdaler og ortskroner. Den ortsdal-

ler (1/4 rigsdaler kurant), dvs. 24 skilling kurant, som indførtes under Chr.6. 1731, er bedst kendt under navnet rigsort. I Sverige er denne møntenhed anvendt i 1500 og 1600-tallet; bl.a. bærer en svensk kolonimønt (besittningsmynt) fra Pommern 1653-54 betegnelsen 1/2 reichsort, og de 18 groschen stykker, der er præget 1656 i Elbing og Thorn, benævnes ort. I Tyskland haves yderligere bl.a. ortsgulden og ortspfenning.
Lit: H.Hede: Danmarks og Norges Mønter. Kbh. 1978 s.182.

Urtukiden → Urtukiderne.

OSELLA. Venetiansk sølvmedalje/mønt udgivet af dogerne af Venedig som præsentationsstykker. Navnet, der på italiensk betyder »fugl«, henryder til det fuglevildt og andre naturalier, som dogerne siden 1275 var forpligtet at give adelen som nytårs-

Venedig, Giovanni Pesaro (1658-1659):
 Osella 1658.

gaver. 1521 blev naturalierne erstattet af disse specielle gavemønter. De første sølvstykker gjaldt 33 soldi, men steg i 1734 til 78 soldi. Mønterens vægt svinger mellem 8 og 11 g.

Indtil man 1797 ophørte med den årlige gave-praksis, var der præget næsten 300 forskellige medaljer/mønter. I Italien er de et yndet samlerområde.

Oslo (Christiania). Norges hovedstad og tidligt sæde for møntprægning. Bogstavbrakteaterne (1160-1260) med »A« antages slået her, idet A står for Ansløia (Oslo). Hertug Håkon Magnusson har præget 1, 1/2 og 1/4 penning, hvor der i omskriften står »MONETA DE AS-LOIA«. Som konge (1299-1319) har han udgivet mønter, hvoraf møntstedet Oslo både fremgår af omskriften og midterfeltets »A«=Ansløia. Kong Hans lover i sin håndfæstning, at der bl.a. skal møntes i Oslo. Det blev til hviden (Galster 155) og hølpenningen (Galster 156), der dog ikke i præget angiver møntstedet. Under Chr.2. (1513-1523) prægedes skillinger og under interregiet (1523-1525) prægedes dobbelthvid (→ mule-mønt) på Akershus. 1623 blev der fundet sølvjærn i Sandsvær, og året efter grundlagdes bjergbyen → Kongsberg. I begyndelsen sendtes → brandsølvet til København, men snart efter i 1628 oprettedes et møntværksted i Christiania vest for det gamle og brandhærgede Oslo. Chr.4. havde grundlagt Christiania som købstad sept. 1624. Den forblev møntby til 1695, da værkstedet blev nedlagt. Allerede 1686 var oprettet et nyt møntværksted i → Kongsberg til afløsning.

Oslo Numismatiske Forenings Fond for Numismatik er stiftet 13/5-1975 til fremme af numismatisk forskning i Norge. Fondet består af midler tilført fra ONF's overskud samt bidrag fra privatpersoner og institutioner.

Lit: ONF's medlemsblad 1978 Nr.51 s.214.

Osmannerne (eng.: the Ottomans). En tyrkisk stamme, som år 1300

med sin leder Osman (død 1326) dannede et selvstændigt område i Lilleasien. I 1326 erobrede den Brusa og opførte et sultanpalads. I midten af 1300-tallet fik osmannerne, efter at have hjulpet det byzantinske rige mod serberne, fodfæste i Europa. Derefter blev Bulgarien angrebet og det serbiske storrige løbet over ende. Mod øst gik det ud over de tyrkiske emirater i Lilleasien. I 1453 erobrede det byzantinske riges hovedstad Konstantinopel og omdannedes til tyrkernes hovedstad under navnet Stambul. Derefter erobredes Valakiet, Bosnien, Albanien, Moldau og Krim. Senere udstrakte riget (Det osmanniske Rige) til også at omfatte Syrien og Ægypten samt Ungarn, Rhodos, Bagdad, Aden og Algeriet. Riget var så mægtigt, at det indlod sig på krige med Østrig, Polen, Persien og Rusland. Deltagelsen i 1. verdenskrig blev katastrofal for Osmannerriget, der måtte afgive det meste af de erobrede områder. Fra 1923 er grænserne dem, vi kender fra det moderne Tyrkiet i dag. Mønterne, som dette store rige i 600 år har udgivet, er mangfoldige, spændende og særprægede. Der findes samlere, der kun har disse mønter som samlersområde. Indtil 1923 havde alle mønter arabisk skrift. Mange af mønterne har afbildning af en → tughra. Årstallet på mønterne er for det meste vedkommende herskers tiltrædelsesår. Herudover er ofte også angivet hans regeringsår, og lægges disse to tal sammen, fås det aktuelle årstal. Dette årstal er angivet efter Hedjra tidsregningen (→ A.H.). Efter 1923 indførtes latinske bogstaver i den nye tyrkiske stat.

Lit: A.D.Alderson: The Structure of the Ottoman Dynasty, Oxford 1956; Joe Cribb: The Coin Atlas, London 1990 s.136-137

Ossbar, Carl A.G. (1859-1925). Svensk kammerherre, der efter 20 års ansættelse på Livrustkammeret i Stockholm bosatte sig en del år i

Otte

Rom. Efter sin hjemkomst begyndte han at samle medaljer med arkitekturbilleder samt at studere ældre svenske medaljer og medaljehistorie. Om begge disse områder har han skrevet gode artikler. De sidste år helligede han værket: »Mynt och medaljer slagna för främmande makter i anledning af krig mot Sverige« - et værk der først blev udgivet i 1927.

Ottereal → Pесо.

Otto Adelheid denarer → Adelheid denarer.

Ouguiya. Hovedmøntenhed i Mauritania indført 1973, hvor man forlod den fransk støttede C.F.A. franc enhed og indførte ouguiya. 5 CFA francs = 1 ouguiya = 5 khoum.

Ounce (Oz) (lat.: Uncia, ty.: Unze, fr.: Once, it.: Oncia). Vægtenhed, der stammer fra romertiden, idet en romersk as inddeltes i 12 dele. Den er brugt både som → regningsmøntenhed og som betegnelse for en virkelig mønt (→ oncia og oncette i Italien samt → onza i Spanien). I dag anvendes to former for ounce vægte, nemlig → troyounce og ouncen i avoirdupois-standard. Ang. mønter er troyounce den mest anvendte. 1 troy pound (373,24195 g) = 12 ounce = 240 pennyweight = 5760 grains. 1 ounce (Oz) = 31,103495 g. Ouncen i avoirdupois systemet vejer 28,35 g. Sydafrika har 1985 udsendt en guld ounce-mønt i anledning af parlamentets 75 års jubilæum.

Ovale møntbilleder opstår af og til på valseprægede mønter som følge af, at det graverede motiv er cirkelrundt, når man kigger ind på valsen, men da præget følger den krumme overflade, vil diameteren i valseretningen altid være en smule længere end i tværretningen. Tog man sig ikke i agt ved dette forhold, fik man mønter med cirkelringen, der adskilte tekst og motiv, en smule oval. Pro-

blemet var ikke så stort, hvis valsen havde en tilpas stor diameter, eller hvor det drejede sig om små mønter.

Lit: Skand.Num. 1977 nr.7 s.20-21, nr.9 s.24-26, nr.10 s.26.

Overdatering (Ændret årstal). I tiden fra cirka 1600 til 1900, var det ikke ualmindeligt at se overdatering, dvs. ændret årstal. I 1900-tallet er det noget sjældnere. Var der ved en fejl slået et galt ciffer i årstallet, kunne det ændres, før stemplet blev hærdet. Var et stempel ikke slidt op, når man kom ind i et nyt år, kunne det hænde, at man udglødede stemplet og ændrede årstallet, hvorefter stemplet blev hærdet igen. I sådanne tilfælde kan man på mønten næsten altid se, at der har været foretaget en rettelser. På danske 1 og 2 ører fra sidst i 1800-tallet og først i 1900-tallet kendes mange eksempler på ændret årstal, dvs. overdatering. → Stempelændring

Overprägning. En mønt, medalje eller token som er præget på en tidligere præget mønt, medalje eller token, der derved direkte er brugt som → blanket. Derved slap man for omsmelting, men ofte var man nødt til at udgløde de gamle mønter, da materialet ellers var for hårdt. Ofte kan man mere eller mindre ane det gamle præg under det nye. Der kendes gennem tiderne mange eksempler på overprägninger. For numismatikere kan disse være særdeles værdifulde, idet de kan være med til at fastlægge en bestemt → kronologi, fordi den mønttype, der er præget oven på en anden mønt, altid må være senere. Overprägninger kendes bl.a. fra byzantiske mønter og fra svenske kobbermønter i 1700-tallet. Fra Danmark har vi eksemplet med 1 skillingen 1771, der efter at være blevet randstykke og udglødet blev anvendt som blanket for Fr.6.'s 12 skilling 1812. Fra England haves et ek-

sempel i → Bank of England dollar.

Lit: NNUM 1994 s.38-41.

Overstempel (eng.: Trussel eller Punch Die, fr.: Trouseau). Det øverste af de to stempler, hvorimellem en mønt bliver præget.

Overtro. Mønter og overtro har altid været knyttet sammen. Allerede tidligt tillagde man mønter stor betydning, hvilket kan ses af, at de har været brugt som → offermønter, → bygningsofre, → grundstensmønter mm. Mønter fundet i → lappiske offerpladsfund er for det meste gennemhullede, hvilket viser, at de har været båret som amuletter. Disse amuletter kunne være egentlige mønter, og her var motiverne afgørende, idet man valgte kristne symboler og billeder: Guds Lam, Jomfru Maria etc. Amuletter kunne også være specielt fremstillede, og de kunne i så fald ikke anvendes som betalingsmidler. En af de mere kendte møntamuletter har motivet med Skt. Georg og dragen (→ Georgsdaler) på den ene side og Jesus på Genzareth Sø på den anden. Den blev oprindelig båret af soldaterne i 30-årskrigen 1616-1648 og skulle hindre, at ejeren kom galt afsted. Senere er den i vid udstrækning også brugt af søfolk. Møntamuletter skal således skabe lykke og velstand samt beskytte mod ulykker og onde magter. Ligeledes brugtes de i folkemedicinen. I Tyskland har man især brugt → Marien-taler, Johannes-groschen, Rabendukat etc. mod forskellige sygdomme. Døde patienten alligevel, anvendte man også mønter efter døden. De såkaldte → charonsmønter eller → døds mønter blev givet den døde med i graven, for at han kunne give færgemanden Charon betaling for at sejle sig over floden Styx til dødsriget. Selv i dag spiller overtroen ind. Der bliver stadig smidt millioner af småmønter i springvand, ønskebrønde, hellige kil-

der og smådamme for at få ønsker opfyldt, og finder vi en mønt på gaden, bliver den straks taget op som en særlig lykkeskilling, hvorefter man spytter på den og stikker den i lommen.

Lit: Münzen in Brauch und Aberglauben. Mainz 1982 s.35-78; Keld Grønder Hansen: Mønter og overtro. NR 1985 nr.2 s.114-121; Keld Grønder Hansen: Og har du penge.. Kbh 1987 s.41-44.

Oxarvefyndet. Bemærkelsesværdig gotlandsk fund indeholdende byzantinske mønter præget mellem 1042 og 1071. Man har antaget, at denne store mængde af næsten samtidige og delvis stempelfriske mønter er fort hjem af en gotlænding, der måske havde været i tjeneste som livvagt for den byzantinske kejser.

P

Pa'anga. Hovedmøntenhed i Tonga efter decimalsystemets indførelse 1967. Ordet betyder »et møntformet frø« eller blot »penge«. 1 pa'anga deles i 100 seniti. → Hau.

Pacem var i Frankrig navnet på den sølv mønt eller forgyldte kobbermønt, som ofte blev hængt nederst i en rosenkrans. Disse mønter havde som regel et billede af Kristus eller andre hellige personer.

Pacifico. Spansk guldmønt udmøntet en kort tid i grevskabet Barcelona midt i sidste halvdel af 1400-tallet. Vægten var som en florin, værdien 20 sueldos og finheden 20 quilates (0.833).

Padiglione → Pavillon d'or.

Paduanere er en speciel gruppe renessancekopier af romerske mønter fremstillet af Giovanni Cavino fra byen Padua – deraf navnet paduanere. Cavino (1500-1570) var guldsmed af profession, men ellers kendes meget lidt til hans virke. Stemplerne, han brugte, har været i forskellige familiers eje, indtil de i 1670 blev indkøbt til Bibliotheque de Sainte Genevieve Paris. I dag findes de i Bibliotheque National i Paris, men mange af dem forsvandt i tiden omkring Den franske Revolution. Disse paduanere er sikkert blevet fabrikeret for at tilfredsstille samlere, og tillige har man præget mønter, som slet ikke har eksisteret, bl.a. en sesterts fra kejser Otho. Det bedste kendetegn på en paduaner er portrættet, der som regel er i højt relief, og bogstaverne i omskriften synes ikke altid holdt i samme stil som de originale. Endelig har de aldrig været i omløb og er derfor ikke slidte.

Lit: Zander Klawans: Imitations and Inventions of Roman Coins. Santa Monica 1977.

Pagament. Ordet er beslægtet med det engelske »payment«, der betyder »betaling«. I middelalderen betød det betalingsmidler i almindelighed, men senere, i 1600 og 1700-tallet, blev det betegnelsen for fremmede mønter, indkaldte egne mønter og møntaffald fra tidligere møntproduktioner, i modsætning til nyudvundet brudsølv og barrer.

Pagamentsgulden, såkaldt kauffmannsgulden, var en regningsgylde, der 1398 i ærkebispedømmet Köln var lig 20 albus. Da guldgylde på grund af stadig forringelse af sølvmonterne steg i værdi, dannedes senere andre regningsgylde som »der Rheinische Gulden« 1418 til 20 1/2 albus, »der Oberländische Gulden« 1468 til 24 albus og »Zollgulden« 1476 til 27 albus.

Pagode (Pagoda). Sydindisk guldmønt kendt fra tidlig middelalder (500-tallet) til 1800-tallet i utallige varianter. Pagoden blev også udmøntet af de europæiske lande, der havde besiddelser i Indien. Englænderne har i Madras præget den i perioden 1643-1815. Denne mønt vejede ca. 3,4 gr. og var lig 42 fanams. Frankrig har i Pondichery

Guldpagode fra Trankebar udmøntet 1789 under Christian 7. (1766-1808).

præget den i tidsrummet 1700-1841, og Holland har også udmøntet den, men kun et enkelt eksemplar er kendt i dag. Danmark har med forbillede i de indiske og andre landes pagoder præget en pagode i Trankebar, hvor man i løbet af 6 uger i 1789 slog 18.375 stykker, hvortil antagelig kommer 1000 stk. til guvernøren selv. Vægten af den danske pagode er 3,37 g. Den var i forhold til Scott pagoderne (→ Porto Novo pagode) en smule bedre, og det har måske bevirket dens nedsmeltning – i hvert fald er den i dag uhyre sjælden og kendes kun i ca. 11-12 eksemplarer.

Lit: NFM VII (1925) s.303-308; MN Jan 1975 s.XXV.

Pahlavi (Pahlevi). Persisk (iransk) guldmøntenhed indført 1927 med en værdi af 20 rials. Vægten var 1,918 g og finheden 0.900. 1931/32 indførtes et nyt decimalsystem, hvorefter 1

Iran (Persien), Reza Pahlavi (1942-1979): 1 Pahlavi 1322 S.H.